

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Natália Andruchová

Družství jako součást sociální ekonomiky

Bakalářská práce

Praha 2024

Vedúci práce: doc. Marie Dohnalová, CSc.

Studium humanitní vzdělanosti

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som prácu vypracovala samostatne. Všetky použité pramene a literatúra boli riadne citované. Práca nebola využitá k získaní iného alebo rovnakého titulu.

Podpis:

Pod'akovanie

Ďakujem vedúcej práce docentke Márii Dohnalovej za jej pomoc s realizáciou tejto práce a jej podporu pri jej tvorbe.

Obsah

ABSTRAKT	5
1. ÚVOD	6
2. VYMEDZENIE POJMOV A PROSTREDIA	7
2.1. SOCIÁLNA EKONOMIKA.....	7
2.2. DRUŽSTVO – JEDEN Z PILIEROV SOCIÁLNEJ EKONOMIKY	12
2.3. PRINCÍPY DRUŽSTEVNÍCTVA A DRUŽSTEVNÁ ORGANIZÁCIA	14
3. DRUŽSTVÁ NA ČESKOM ÚZEMÍ PRED ROKOM 1989	16
3.1. PRVÉ DRUŽSTVÁ, DRUŽSTVÁ MEDZI ROKMI 1847 – 1918	16
3.2. DRUŽSTVÁ POČAS PRVEJ ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY A PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA, OBDOBIE MEDZI ROKMI 1918 – 1945	18
3.3. DRUŽSTVÁ V OBDOBÍ DRUHEJ ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY A V OBDOBÍ SOCIALIZMU V ROKOCH 1945 - 1989	21
4. DRUŽSTVÁ NA ČESKOM ÚZEMÍ PO ROKU 1989	23
4.1. NOVÝ KONCEPT SOCIÁLNEJ EKONOMIKY	23
4.2. NOVÉ VNÍMANIE DRUŽSTIEV	28
4.3. SOCIÁLNE DRUŽSTVO - LEGISLATÍVA	29
5. EMPIRICKÁ ČASŤ – PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA SOCIÁLNEHO DRUŽSTVA AKORN	32
5.1. NOVOZAKLADANÉ DRUŽSTVÁ A SOCIÁLNE DRUŽSTVÁ	32
5.2. PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA	33
5.3. METODOLÓGIA – PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA, VÝBER PRÍPADU A TECHNIKY TVORBY DÁT	34
5.4. VÝBER SKÚMANÉHO PRÍPADU.....	37
5.5. ASOCIACE ZA KOMUNITNÍ ORGANIZOVÁNÍ A SOCIÁLNÍ REFORMY NYNÍ	38
5.6. SOCIÁLNE DRUŽSTVÁ AKO FUNKČNÁ ČASŤ SOCIÁLNEJ EKONOMIKY	40
5.7. SOCIÁLNE DRUŽSTVO AKORN AKO SÚČASŤ SOCIÁLNEJ EKONOMIKY	45
5.8. ZÁVER PRÍPADOVEJ ŠTÚDIE A ODPOVEDE NA VÝSKUMNÉ OTÁZKY	50
6. DRUŽSTVÁ AKO SÚČASŤ SOCIÁLNEJ EKONOMIKY	51
6.1. DÔLEŽITOSŤ DRUŽSTIEV V ČESKOM A MEDZINÁRODNOM KONTEXTE	51
7. ZHRNUTIE.....	55
8. ZOZNAM LITERATÚRY	57
9. ELEKTRONICKY DOSTUPNÉ ZDROJE	61

ABSTRAKT

Práca sleduje vývoj družstiev a sociálnych družstiev v súvislosti so sociálnou ekonomikou. Mapuje tak, akú súčasť družstvá a sociálne družstvá v sociálnej ekonomike zastávajú. Zároveň ukazuje aký je aktuálny stav sociálnej ekonomiky v Českej republike a pomocou prípadovej štúdie sociálneho družstva AKORN predstavuje, aký je chod sociálnych družstiev v Českej republike. Prostredníctvom fungovania sociálneho družstva AKORN prepája spoločné znaky sociálnej ekonomiky a sociálnych družstiev. Dovolí nám to preto porozumieť, prečo a aké miesto sociálne družstvá v sociálnej ekonomike zastávajú. Prípadová štúdia zaznamenáva aj vyhliadky na budúcnosť sociálnych družstiev a družstevníctva celkovo s ohľadnutím na správanie družstevníctva v prípade veľkých ekonomických kríz.

Kľúčové slová: sociálna ekonomika, družstvo, sociálne družstvo, organizácia, komunitné organizovanie

Abstract

This study follows the evolution of cooperatives and social cooperatives and their ties with the development of social economics. This study shows what part of the social economics is made by cooperatives and social cooperatives. It also presents the state of social economics in Czech Republic. Empiric part of the study made by a case study shows the functioning of social cooperatives through a concrete case of social cooperative named AKORN. This social cooperative helps to explain common characteristics of social economics and social cooperatives and cooperatives. This case study also indicates the future of cooperative organizing in consideration of its resilience towards economic crisis.

Key words: social economics, cooperative, social cooperative, organizing, collective organizing

1. Úvod

Bakalárska práca sa zameriava na vývoj družstiev ako súčasť sociálnej ekonomiky naprieč históriou Českej republiky až do súčasnosti a ich aktuálnu situáciu na konkrétnom prípade prostredníctvom prípadovej štúdie. Sleduje tak motívy, potreby a dôvody zakladania subjektov sociálnej ekonomiky, ich ciele a postavenie v rámci sociálnej ekonomiky. Ukazuje postupný vývoj a smerovanie družstiev v Českej republike od prvých družstiev zakladaných v 19. storočí až po novú formu sociálneho družstva legislatívne prijatú v roku 2014. Taktiež sleduje vývoj družstiev v súvislosti s vývojom sociálnej ekonomiky, ktorá sa začala v Českej republike postupne rozvíjať v 90. rokoch 20. storočia.

Výskumné otázky sa budú týkať niekoľkých aspektov sociálnej ekonomiky a družstiev ako ich súčasti. Tieto otázky sa taktiež dotýkajú prípadovej štúdie vybraného sociálneho družstva Asociace za Komunitní Organizování a sociální Reformy Nyní. Akú časť v sociálnej ekonomike družstvá tvoria? Akú rolu v sociálnej ekonomike hrajú sociálne družstvá? V čom sa líšia sociálne družstvá a družstvá? Aká je potenciálna budúcnosť sociálnych družstiev?

Na tieto otázky sa pokúsím zodpovedať metódou prípadovej štúdie, analýzy a interpretácie získaných dát a zároveň sledovaním vývoja sociálnej ekonomiky a družstiev v prostredí Českej republiky. Zároveň v porovnaní aj so situáciou v zahraničí a predpokladmi, ktoré si stanovuje Európska únia vo vzťahu k družstvám a sociálnym družstvám a ich rolou v krízach.

2. Vymedzenie pojmov a prostredia

V tejto kapitole vymedzím všetky dôležité pojmy bakalárskej práce a pokúsim sa ukázať jednotlivé časti, ktoré vytvárajú sociálnu ekonomiku, ako ju vytvárajú a prečo. Taktiež zdefinujem jednotlivé pojmy na základe teórie, ktoré som sa rozhodla použiť.

2.1. Sociálna ekonomika

Sociálna ekonomika je jedným z mnohých alternatív názvu pre „tretí sektor.“ Je to priestor medzi verejným sektorom, teda štátom, a súkromným ziskovým sektorom, teda trh a jednotlivci. Do tohto priestoru vstupujú jednotlivci a zakladajú organizácie, tzv. subjekty. Medzi tieto subjekty patria družstvá, asociácie či nadácie a vzájomné spoločnosti. (Dohnalová, 2006) Táto práca sa sústreďuje na subjekt družstva a z neho vychádzajúci koncept sociálne družstvo.

Tento pojem sa po prvýkrát objavil vo Francúzsku v roku 1830 a použil ho Charles Dunoyer. Bol však použitý v širšom význame ako dnes a patril sem v zásade akýkoľvek sociálny jav, ktorý oplýval ekonomickou dimenziou. A zároveň do sociálnej ekonomiky patril akýkoľvek ekonomický jav so sociálnym rozmerom.

Korene sociálnej ekonomiky sú postavené na ľudskom združovaní. Najzraniteľnejšie skupiny v 18. a 19. storočí práve takýmto spôsobom reagovali na krízu. Ľudia sa združovali v družstvách, ktoré práve v tomto období začínajú. (Šloufová, 2011)

Všetky subjekty sociálnej ekonomiky zdieľajú základné princípy a hodnoty. Riadenie stojí na demokratickom princípe, rozhodovanie sa riadi heslom „jeden človek, jeden hlas.“ Nesmieme opomenúť princíp slobodného zapojenia členov v organizácii. Kládne sa dôraz na vzdelávanie a informovanosť členov ako na prostriedok posilňovania vzťahov medzi členmi. Každý subjekt má právo na rozvoj. A nakoniec právo pozitívneho

prebytku – ten však nesmie byť použitý ako osobný zisk, ale musí byť využitý k sledovaniu spoločných záujmov členov alebo organizácie. (Dohnalová, 2009)

Definovanie sociálnej ekonomiky a jej princípov prišlo na konci 19. storočia. V Európe došlo k rozvoju v prvej polovici 20. storočia, v západnej Európe však došlo k utlmeniu v päťdesiatych až sedemdesiatych rokoch v dôsledku nárastu role súkromného a štátneho sektoru. (Šloufová, 2011) Sektor sociálnej ekonomiky sa odsunul do úzadia a prestal sa rozvíjať, pretože sa začala presadzovať myšlienka sociálneho štátu.

Identitu sociálnej ekonomiky tvorí rozmanitá skupina mikroekonomických subjektov a neziskových organizácií. Na základe toho je možné definovať určité princípy sociálnej ekonomiky, ktoré tieto subjekty spájajú a tvoria z nich aktérov na poli sociálnej ekonomiky. Podľa Monzona a Chavesa (Monzon a Chaves, 2008) je týchto princípov sedem, a týkajú sa celkového fungovania subjektov a zároveň sú podmienkami fungovania sociálnej ekonomiky ako samostatného sektoru v rámci komplexnej ekonomiky štátu, ktorá je štandardne rozdelená na tri časti – verejný, súkromný a tretí sektor, do ktorého práve patrí sociálna ekonomika, niekedy nazývaný aj občiansky sektor.

Prvý princíp sociálnej ekonomiky sa týka činnosti subjektu a určuje, že hlavná činnosť je orientovaná individuálne a sociálne a nie na kapitál.

Druhým princípom, ktorý je jedným z kľúčových aj pri zaradení družstiev do sociálnej ekonomiky, je dobrovoľné a otvorené členstvo. To znamená, že osoby nie sú nútené sa v danom subjekte vyskytovať a pracovať preň.

Tretím princípom je členská demokratická kontrola, ktorá je ďalším princípom, ktorý môže družstvá zaradiť do sociálnej ekonomiky ako je možné vidieť v nasledujúcich kapitolách.

Štvrtý princíp sa dotýka záujmov daného subjektu a hovorí, že záujmy musia byť kombináciou osobných záujmov členov a všeobecne prospešných záujmov.

Piaty princíp zabezpečuje ochranu a uplatňovanie solidarity a zodpovednosti, najmä voči komunite členov, ale taktiež voči spoločnosti a spoločenskému nastaveniu.

Šiesty princíp je dôležitý práve pre vymedzenie sociálnej ekonomiky ako samostatného sektoru, pretože kladie dôraz na samostatný manažment, ktorý je nezávislý od vonkajších autorít.

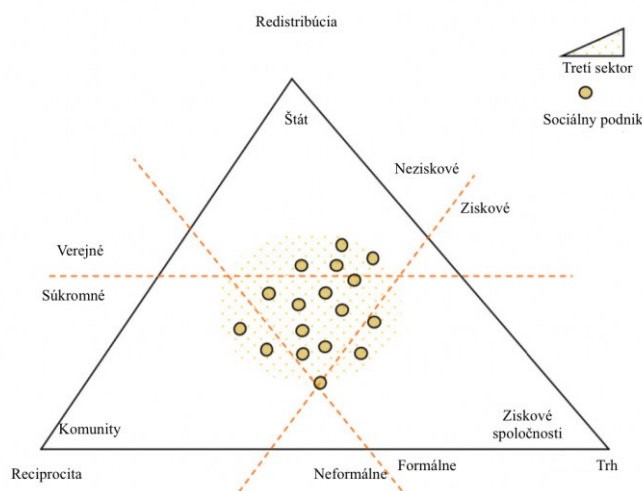
A nakoniec posledný princíp sa týka zisku a predpisuje, že sa zisk využíva na rozvoj cieľov a záujmových potrieb členov a spoločnosti. (Monzon a Chaves, 2008)

V strednej a východnej Európe hrá výhradnú ekonomickú rolu štát, a hoci v nej existujú subjekty sociálnej ekonomiky, zabudlo sa na ich základné princípy. (Šloufová, 2011)

Centrom a zameraním sociálnej ekonomiky je človek. Hoci sa táto ekonomika účastní trhu, jej cieľom nie je nutne zisk, ale operuje na trhu za iným účelom ako je napríklad obživa, ekonomická a sociálna stabilita. (Asmalovskij a Sadílek, 2016)

Sociálna ekonomika neexistuje v priestore sama a je dôležité určiť jej miesto v celkovej ekonomike. Jej miesto môžeme definovať prostredníctvom trojuholníkovej reprezentácie všetkých aktérov ekonomiky, pokiaľ operuje so štandardným modelom fungovania ekonomiky v štátoch Európskej únie. Každý vrchol trojuholníku odpovedá jednému aktérovi ekonomiky – jeden odpovedá štátu, druhý súkromným ziskovým spoločnostiam a tretí predstavuje komunitu, inak povedané domácnosti. Zároveň trojuholník obsahuje zdroje, na ktoré sa aktéri spoliehajú. Ekonomiku charakterizujú rôzne podoby výmeny, ktoré sú tretím aspektom, ktorý môžeme v trojuholníku sledovať.

Tieto výmeny sú: trhová výmena, redistribúcia a reciprocita (vzájomnosť').(Defourny a Nyssens, 2012)

Podla Pestoffa (Defourny, Nyssens 2012)

Sociálna ekonomika má ˇtyri základné piliere – družstva, vzájomné spoločnosti, asociácie a nadácie.(Dohnalová, 2009) Sú to základné subjekty sociálnej ekonomiky a každa má svoje špecifiká. V kratksoti zhrniem špecifiká vzájomných spoločností, asociácií a nadácií. Špecifiká družstiev uvediem v dalšej kapitole. Tieto piliere je možno rozdeliť do dvoch subsektorov, prvý subsektor je podnikový a trhový sektor a druhý sektor obsahuje netrhových producentov. (Monzon a Chaves, 2008)

Tieto subsektory máju niekoľko spoločných znakov, ktoré sa odrazaju aj v jednotlivých pilieroch sociálnej ekonomiky, Chaves a Monzon subjektov vnímajú viac, ale keďže sa na výskum na území ˇCeskej republiky používa teórie vytvorené výskumnou skupinou EMES, tak aj v rámci týchto subsektorov budem pracovať so ˇtyrmi piliermi, s ktorými prichádza EMES, ostatné subjekty, ktoré vnímajú Chaves a Monzon sa na tomto území nenachádzajú, prípadne v minimálnom množstve. EMES tvorilo výskum, ktorý sa týka priamo ekonomiky a sociálnej ekonomiky krajín strednej a východnej Európy. Monzon a Chaves sa im venujú taktiež, ale menej rozsiahle.

Spoločné znaky subsektorov sú sukromnost, formálna organizácia, autonómia rozhodovania, dobrovolne ˇlenstvo, prerozdelenie zisku odvíjajúce sa od ˇinnosti a nie od kapitálového podielu, ekonomická aktivita je vykonavana na účelom zaopatrenia osôb,

rodín a domácností a všetky subjekty sú organizované demokraticky. (Monzon a Chaves, 2008)

Štyri piliere sú vnímané ako sociálna ekonomika v mnohých európskych štátoch, v tejto perspektíve však nemôže byť tento sektor úplne odtrihnutý od súkromného sektoru, postaveného na zisku a od verejného sektoru. Je to sektor niekde uprostred, ktorý nesie niektoré charakteristiky oboch týchto sektorov. Subjekty sociálnej ekonomiky operujú s redistribúciou a vyskytujú sa na trhu, zároveň však ich činnosť stojí na komunite. Sú teda akýmsi hybridom prvého a druhého sektoru a prepájajú ich činnosť, s orientáciou na človeka a tvorbou komunitnej činnosti. (Defourny a Nyssens, 2012)

Vzájomné spoločnosti majú dobrovoľné a otvorené, dôležitá je taktiež rovnaká váha hlasu založená na väčšine. Stoja na členských príspevkoch bez nutnosti prvotného vkladu. Sú autonómne a nezávislé. Medzi hlavné oblasti činnosti patria: zdravotníctvo, poistenie, poskytovanie hypoték. (Dohnalová, 2009)

Asociácie sa od vzájomných spoločností líšia iba v hlavnej oblasti činnosti. Zaisťujú služby v sociálnej a zdravotnej oblasti, v oblasti športu a rekreácie, starostlivosti o starších občanov a deti, zabezpečujú dobrovoľnícku prácu, či zástupné alebo reprezentačné služby (Dohnalová, 2009).

Nadácie sú najodlišnejšie. Sú riadené správnu radou a majetok získajú z darov a príspevkov. Ich činnosť je zameraná na financovanie výskumu a jeho vykonávania, na podporu projektov a organizácií na rôznych úrovniach a na podporu dobrovoľníckych služieb. (Dohnalová, 2009)

O organizáciách sociálnej ekonomiky sa hovorí ako o organizáciách ľudí a nie kapitálu. Monzon a Chaves (Monzon a Chaves, 2008) socio-ekonomické organizácie

definujú ako „(...)organizácie ľudí, ktoré vykonávajú aktivity za účelom naplnenia osobných potrieb a nie odmeňovania kapitalistických investorov.“¹

2.2. Družstvo – jeden z pilierov sociálnej ekonomiky

Družstvo je jedným z hlavných pilierov sociálnej ekonomiky. Základnými charakteristikami, ktoré z nich robia pilier sociálnej ekonomiky sú dobrovoľné a otvorené členstvo. Zároveň každý hlas má rovnakú váhu a je založený na väčšine. Špecifikom družstiev, oproti ostatným pilierom sociálnej ekonomiky, je prispievanie členov k základnému imaniu, ktoré je premenlivé. Družstvá sú autonómne a nezávislé. Medzi hlavné oblasti činnosti družstiev patrí poľnohospodárstvo, bankovníctvo, výroba, maloobchod a služby. (Dohnalová, 2009) V posledných rokoch môžeme taktiež zaznamenať rozmach bytových družstiev či sociálnych družstiev, ktoré svoju činnosť orientujú na sociálne prospešné ciele. Tento druh družstiev sa objavil po prvýkrát v Taliansku, rozšíril sa do celej Európy a v Českej republike figuruje ako samostatne právne definovaný typ družstva od roku 2014.

Družstvá sú jedným z pilierov, pretože sú veľkou a významnou súčasťou ekonomiky a zároveň dokážu do seba pojať veľké množstvo rôznych oblastí – od bytových družstiev, cez finančné až po poľnohospodárske družstvá. Zároveň je princíp družstiev a ich riadenia relatívne univerzálny. Kľúčový je princíp „jeden člen, jeden hlas,“ ktorým sa riadia všetky typy družstiev s akýmkoľvek zameraním. Dôležitým aspektom družstiev je ich vzájomná spolupráca a záujem o komunitu.(Roelants et al., 2012)

---

¹ V originálnom znení: „... organizations of people who conduct an activity with the main purpose of meeting the needs of persons rather than remunerating capitalist investors.“ In: MONZON, José Luis a CHAVES, Rafael, 2008. THE EUROPEAN SOCIAL ECONOMY: CONCEPT AND DIMENSIONS OF THE THIRD SECTOR. *Annals of Public and Cooperative Economics*. Vol. 4, no. 49, s. 549 - 577. ISSN 1370-4788., s. 558

Medzi hlavné medzinárodné družstevné hodnoty patria: demokracia, svojpomoc, rovnosť, spravodlivosť a solidarita. Členovia dodržiavajú morálne princípy ako je úcta, česťnosť a otvorenosť v jednaní, spoluzodpovednosť za dianie v spoločnosti, starostlivosť o druhých a ďalšie. (Dohnalová, 2009)

Členovia družstiev majú tendenciu k voľbe stratégií, ktoré sa sústreďujú na potreby miestnej komunity a ich cieľom je uspokojiť a naplniť ich. Zároveň majú družstvá vnútorné pravidlá, ktoré sa týkajú financií a ich správy. Financie a majetok tak kumulujú ako kapitál, ktorý je nedeliteľným majetkom družstva a druhá časť tvorí spoločné rezervy. (Roelants et al., 2012)

Podľa Zákona č. 90/2012 Sb. (*Zákon o obchodných spoločnostiach a družstvech*) je družstvo spoločenstvo osôb založené za účelom podnikania alebo zaistenia hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb členov družstva. Družstvo musí mať najmenej troch členov, maximálny počet členov (a prípadne zamestnancov) nie je stanovený. Družstvo ručí družstevným majetkom, za záväzky družstva tak neručia členovia. Členovia do družstva nevňášajú peniaze, ale zvyčajne iné majetkové hodnoty (ako napríklad byty, polia, poľnohospodárske vybavenie a iné.). Zákon neustanovuje minimálnu výšku členského vkladu. Tento vklad musí byť však pre všetkých členov rovnaký. Najvyšším orgánom družstva je členská schôdza, štatutárnym orgánom je predstavenstvo, základný dokument sa nazýva stanovy a kontrolným orgánom je kontrolná komisia. Tento zákon upravuje všetky typy družstiev – to znamená aj sociálne družstvá. (Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodných spoločnostiach a družstvech, 2012)

Vymedzenie družstiev v zákone je veľmi dôležité na zachovanie identity družstiev a na uľahčenie ich činnosti. Princípy sú ťažko vymáhateľné z právneho pohľadu, je preto nutná otázka ich zakotvenia v legislatíve. Družstvá sú jedinými ekonomickými subjektmi, ktoré sa plošne riadia princípmi. Toto fungovanie je jedným z aspektov, ktorý ich oddeľuje od iných ekonomických subjektov, ako sú napríklad kapitálové spoločnosti. Princípy, ktoré som vyššie ukázala vytvárajú samotnú identitu družstiev a sú tak pre ich existenciu zásadné. Narušenie týchto princípov a teda identity družstiev vedie k mnohým rizikám, medzi ktoré patrí napríklad zmena vzťahu člen – užívateľ na investora. Práve

preto je dôležité identitu družstiev chrániť a to ideálne zákonom. Legislatívy naprieč celým svetom vychádzajú práve z týchto princípov, práve preto sú si veľmi podobné. Zákonné vymedzenie družstiev odráža aj ich základné ciele, ktoré vymedzuje práve Medzinárodná družstevná asociácia, patrí medzi ne už spomínané sociálne, kultúrne a najmä ekonomické zabezpečenie potrieb a snáh členov. Problém princípov je práve ich možnosť rôznej interpretácie, práve preto je nutná aj ich zákonná podoba. Takým spôsobom sa môže identita družstiev chrániť. (Michie et al., 2017)

2.3. Princípy družstevníctva a družstevná organizácia

Družstvá sú nezávislé združenie osôb, ktoré sa dobrovoľne spojili s cieľom uspokojiť svoje spoločné ekonomické, sociálne alebo kultúrne potreby prostredníctvom organizácie, ktorú spoločne vlastnia a demokraticky riadia.

Družstevníctvo a jeho organizácia stojí na siedmich základných princípoch, ktoré sú medzinárodne ustanovené a vychádzajú z družstevnej tradície. Dnešné družstevné princípy sformulovalo Rochdaleské družstvo poctivých pionierov už v roku 1844. Tie boli formalizované v roku 1937 Medzinárodnou družstevnou asociáciou (*International Cooperative Alliance*). (Michie et al., 2017) V českom znení ich môžeme nájsť na stránkach Družstevnej asociácie Českej republiky.

Prvým princípom je dobrovoľné a otvorené členstvo. Tento princíp znamená, že družstvá sú dobrovoľné organizácie, otvorené všetkým osobám, ktoré môžu využiť ich služby a sú ochotné plniť členské povinnosti bez ohľadu na pohlavie, spoločenské, rasové, politické alebo náboženské zázemie či pôvod. V skratke môžeme zhodnotiť, že družstvá nediskriminujú.

Druhým princípom je demokratické vedenie. Družstvá sú teda organizácie spravované svojimi členmi, ktorí sa aktívne podieľajú na ich plánovaní, riadení a kontrole činnosti. Zvolení muži a ženy vo funkciách sú priamo zodpovední členskej základni. Na

všetkých stupňoch sa riadia demokratickými princípmi a všetci členovia majú rovnaké hlasovacie právo. Je to teda už spomínaný princíp „jeden člen = jeden hlas.“

Tretí princíp sa týka podielu majetku. Družstevníci sa podieľajú na tvorbe majetku a kontrolujú jeho užívanie. Časť majetku je v nedeliteľnom vlastníctve družstva. Podiel zo zisku členovia získavajú podľa výšky majetku, ktorý do družstva vložili. Rozhodujú o použití zisku na nasledovné účely: vlastný rozvoj družstva; vytvorenie rezervy, z ktorej sa aspoň časť stáva súčasťou nedeliteľného družstevného majetku; členské výhody, ktoré sú v pomere k hospodárskemu vzťahu člena k družstvu alebo ďalšie účely.

Štvrtý princíp je samostatnosť a nezávislosť družstiev. Družstvá sú samostatné a nezávislé organizácie spravované svojimi členmi. Zaistenie demokratickej správy a zachovanie nezávislosti sú základnými podmienkami pri jednaní družstva s inou organizáciou a inštitúciami, vrátane vlády, alebo získavaní finančných prostriedkov z vonkajších zdrojov.

Ako piaty princíp figuruje výchova, školenie a informácie. Družstvá zaisťujú výchovno-vzdelávacie programy pre členov, funkcionárov, vedúcich pracovníkov a zamestnancov tak, aby čo najefektívnejšie prispeli k rozvoju družstva. Informujú širokú verejnosť o charaktere a prednostiach družstevníctva. Táto osвета je zameraná najmä na mládež a významné osoby.

Šiesty princíp je spolupráca medzi družstvami. Družstvá slúžia čo najlepšie svojim členom a prispievajú k rozvoju družstevného hnutia v spolupráci s ďalšími družstvami na miestnej, národnej a medzinárodnej úrovni.

Posledným princípom je spoluzodpovednosť za spoločnosť. Družstvá sa usilujú na základe schváleného programu o dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja spoločnosti.

3. Družstvá na českom území pred rokom 1989

Družstvá majú v Českej republike relatívne dlhú históriu a tradíciu, na ktorej stavajú do dnes. Princípy, ktorými sa riadia družstvá dnes vychádzajú priamo z princípov ustanovených v 19. storočí, kedy sa začali zakladať prvé družstvá. Chcela by som ukázať priebežný vývoj družstiev na území Českej republiky od ich prvého založenia až do dnes. V tejto kapitole sa budem venovať družstvám od 19. storočia až do roku 1989. Popíšem ich rôzne zmeny, legislatívne úpravy a tradície. Zároveň budeme sledovať líniu pomaly vznikajúceho prostredia vhodného pre sociálnu ekonomiku.

3.1. Prvé družstvá, družstvá medzi rokmi 1847 – 1918

Prvé družstvo na území Čiech bolo založené v roku 1847 a nieslo názov *Pražský potravní a spořitelný spolek*. V tomto období sa vytvára úrodná pôda pre reštauráciu a zmenu myšlienok. Začínajú sa šíriť myšlienky solidarity, svojpomoci a spolupráce ako v materiálnej, tak v sociálnej oblasti. Už s prvým objavením družstiev môžeme vidieť založenie myšlienkového tradície, na ktorej stoja nielen družstvá, ale aj sociálna ekonomika ako taká. (Vávrová a Sedlák, 1997)

S expandujúcou tradíciou a zakladaním nových družstiev bol štát nútený vytvoriť legislatívny rámec a prijať existenciu družstiev vo výrobe, obchode a službách.

V roku 1873 bol prijatý zákon „*O společenstvech pro napomáhání živnosti a hospodářství*“, Neskôr sa začal označovať ako zákon „*o společenstvech výdělkových a hospodářských*“, ktorý definuje družstvá a ich činnosť. V tejto chvíli sa oficiálne zakladá tradícia družstiev, pretože definícia je veľmi podobná tej dnešnej. Podľa tohto zákona sú družstvá združenia osôb, ktoré sa spájajú za účelom spoločnej hospodárskej činnosti a svoj činnosťou majú podporovať blahobyť svojich členov. (Svoboda, 2006)

Pražský potravný a sporiteľný spolok patrí do kategórie spotrebných družstiev. Nielenže odštartovali všeobecné zakladanie družstiev, ale rozmohlo sa aj zakladanie spotrebných družstiev samotných. V roku 1892 existovalo až 61 družstiev tejto kategórie. Ich význam sa však skutočne prejavil až počas hospodárskej krízy v rokoch 1929 – 1935. (Vávrová a Sedlák, 1997)

Vďaka výrobnému družstevníctvu došlo k prerodu cechov a dokázali tak udržať si tempo s dopytom a nezankli. Zo začiatku bolo výrobných družstiev menej, k roku 1908 ich je evidovaných iba 13, o 6 rokov neskôr sa ich počet takmer strojnásobil a evidujeme až 33 družstiev. (Vávrová a Sedlák, 1997)

Môžeme tak vidieť rastúcu tendenciu družstevníctva vo viacerých oblastiach. Z toho je možné vyvodiť, že sa ľuďom pod taktovkou družstiev darilo a skutočne sa zlepšovali životné podmienky. Vzájomná solidarita a pomoc členov umožňovala ľuďom život v komunite a viedla ich tak k prosperite. Vznik družstiev totiž prichádza v období urbanizácie a na počiatku individualizácie. Prichádza na vrchole industrializácie a počiatku kapitalizmu. (Vávrová a Sedlák, 1997)

Ďalšou kategóriou družstiev, ktorá sa objavila sú poľnohospodárske družstvá, ktoré pomohli uľahčiť a zlacniť výrobu. Zároveň umožnili aj výhodný predaj. Družstvá pomáhali aj pri mechanizácii a podávali svojim členom pestovateľské poradenstvo. (Svoboda, 2006)

V 80. rokoch 19. storočia sa objavujú za účelom zabezpečenia lacného bývania pre robotníkov a zamestnancov stavebné a bytové družstvá. Aj tieto družstvá sa rýchlo rozširujú, v roku 1908 je bytových a stavebných družstiev 99, o dva roky neskôr až 127 a v roku 1912 ich počet narástol na 355. (Vávrová a Sedlák, 1997)

Ako posledné sa v tomto období objavujú aj živnostenské družstvá. Snažili sa podporiť činnosť remeselníkov a živnostníkov. Samostatné podnikanie členov družstva posilnilo ich postavenie na trhu a dokázali sa vyrovnávať s konkurenciou, ktorú

predstavovala priemyselná výroba. V roku 1910 družstiev tohto typu bolo až 415. (Vávrová a Sedlák, 1997)

V roku 1903 bol prijatý zákon, ktorý ukladal družstvám povinnosť prejsť „auditom“ každé dva roky. Túto inšpekciu viedol štátny inšpektor alebo samotná družstevná asociácia družstiev. (Slavíček, 2021)

Obdobie Prvej svetovej vojny v rokoch 1914-1918 znamenal stagnáciu na všetkých frontoch. V tomto období sa družstvá nerozrastajú, niektoré zanikajú, iné upravujú svoju činnosť. Nový rozmach družstiev a podmienky pre ich rozvíjanie prichádza až v roku 1918 so založením Prvej Československej republiky. (Vávrová a Sedlák, 1997)

3.2. Družstvá počas Prvej Československej republiky a protektorátu Čechy a Morava, obdobie medzi rokmi 1918 – 1945

Ďalší vývoj družstiev prebiehal počas Prvej Československej republiky, spôsob vlády Tomáša Gariguea Masaryka a jeho filantropicky a demokraticky orientované myslenie vytvárali dobrú pôdu pre rozvoj družstiev aj prvých zárodkov budúcej sociálnej ekonomiky.

Vznik Československa priniesol vývoj družstiev rôzneho typu a s rôznymi činnosťami. Keďže Prvá Československá republika bola demokratickým zriadením s funkčnou tržnou ekonomikou, družstevníctvo vytvorilo silné, organizované a spoločensky významné odvetvie. (Svoboda, 2006) Nový štát umožnil rozvoj nielen družstiev, ale aj rôznych iných podnikov (Slavíček, 2021). Nebolo však jednotné, členilo sa podľa druhu podnikania, ale do tohto odvetvia vstupovali aj národnostné a politické konflikty. (Družstevní asociace České republiky)

Rýchly rozvoj družstiev pred prvou svetovou vojnou vyvrcholil počtom 12 tisíc družstiev rôznych typov na začiatku Prvej Československej republiky. Československá republika spĺňala dve základné kritéria, ktoré umožňovali rýchly rozvoj družstiev – prvým kritériom bol liberálno-demokratický politický režim a druhým bola ekonomika, postavená na voľnom kapitalistickom trhu. (Slavíček, 2021)

V medzivojnovom období dochádza k nárastu počtu nielen družstiev, ale aj iných subjektov sociálnej ekonomiky. Toto obdobie znamenalo pre družstvá najväčší rozmach. Ich zakladanie priamo nadväzuje na tradíciu 18. a 19. storočia. Zároveň je vývoj družstiev úzko spätý s rozvojom drobného a stredného podnikania v 19. storočí. (Dohnalová, 2011) V tomto období dochádza k najväčšiemu rozmachu (Družstevní asociace České republiky). V období prvej Československej republiky sa myšlienka družstevníctva zakotvila v každom podnikaní. Družstevníctvo nebolo jednotné. Rozvíjali si spotrebné, výrobné, poľnohospodárskej, spracovateľské, nákupné, odbytové, kultúrne, bytové družstvá aj peňažné družstvá. (Vávrová a Sedlák, 1997) Okrem tohto rozdelenia sa družstvá delili aj podľa národnosti, politickej príslušnosti a náboženského vyznania. (Svoboda, 2006) Družstvá boli kľúčové pre ekonomiku Československa, skutočné čísla mohli byť ešte väčšie ako ukazujú dobové štatistiky, pretože iba jeden člen rodiny mohol byť členom konkrétneho družstva a zároveň mnohí boli členmi viacerých družstiev naraz. Ak pracujeme s priemernou rodinou, ktorá mala približne 5 členov a každá bola členom 2 družstiev, počet družstevných užívateľov sa vyšplhal až na 11,5 milióna obyvateľov, čo by znamenalo, že činnosť družstiev priamo ovplyvňovala viac ako 80% obyvateľstva Československej republiky. Ku koncu fungovania prvej Československej republiky, v roku 1937, družstvá tvorili takmer 50% hrubého domáceho produktu. (Slavíček, 2021)

Československá republika premieňala aj legislatívu. Na úrovni družstiev legislatívu založila na družstevnom zákone z roku 1873, tento zákon platil až do roku 1954. (Slavíček, 2021)

Štát vnímal družstvá ako efektívne spoločnosti, ktoré napomáhali zlepšeniu spoločenských podmienok, najmä pre nižšie spoločenské vrstvy. (Slavíček, 2021)

Organizačná štruktúra družstiev bola relatívne komplikovaná, existovali rôzne asociácie, dokonca už pred rokom 1918, ktoré sa zhromažďovali podľa rôznych faktorov. Družstevné hnutie v zásade rozdeľovali štyri faktory: profesia, národnosť, činnosť a politická príslušnosť. K roku 1935 Československá republika zaznamenala až 85 družstevných asociácií, ktoré boli výsledkom týchto štyroch faktorov. Najdôležitejšie asociácie boli tie, ktoré sa týkali politickej príslušnosti. Až 80% družstiev bolo súčasťou jednej z ôsmich asociácií. (Slavíček, 2021)

Družstvá a ich činnosť bola samostatná a nekontrolovaná, avšak niektoré politické strany dosádzali na výkonné pozície svojich predstaviteľov, najmä vo väčších družstvách alebo priamo do vedenia asociácií. V rámci vedenia sa vyskytovali osoby, ktoré zároveň pôsobili ako senátori, členovia parlamentu alebo ministri, prípadne všeobecne uznávané osoby, ktoré mali vysoký politický vplyv. Zároveň družstvá predstavovali pre mnohé strany finančnú či inú podporu. Samostatnú činnosť družstiev taktiež ovplyvňovali asociácie, do ktorých jednotlivé družstvá patrili. Asociácie regulovali pôsobnosť družstiev, často ich nútili k zjednoteniu, aby zamedzili konkurenčnému boju v rámci daného odvetvia. (Slavíček, 2021)

Druhá svetová vojna a vytvorenie protektorátu Čechy a Morava družstevníctvo tvrdo zasiahli. Život družstiev bol značne obmedzovaný, napriek tomu sa členovia jednotlivých družstiev aktívne podieľali na odboji a podporovali trestané rodiny. (Družstevní asociace České republiky) Druhá svetová vojna v rokoch 1939 – 1945 akýkoľvek rozvoj družstiev úplne zabrzdila. (Vávrová a Sedlák, 1997)

V období protektorátu družstvá mali direktívne riadenie a došlo k násilnému zjednoteniu do nemeckých zväzov a ústredí, ktoré znegovali všetky princípy družstevníctva, ktoré sa muselo orientovať na vojenské účely a výrobu. (Vávrová a Sedlák, 1997)

3.3. Družstvá v období druhej Československej republiky a v období socializmu v rokoch 1945 - 1989

V roku 1945 bola založená Ústredná rada družstiev (ÚRD), ktorej cieľom bolo vytvoriť jednotnú družstevnú organizáciu. Bola však oficiálne schválená až v roku 1948, keď skončil demokratický vývoj a došlo k posilneniu socializmu. Členstvo v ÚRD bolo povinné a všetky odvetvia mali aj samostatné odbory. (Vávrová a Sedlák, 1997)

Až do roku 1948 družstevníctvo stagnovalo, v tomto roku došlo ku znárodneniu všetkého družstevného peňažníctva, veľkoobchodu aj veľkých výrobných a spracovateľských podnikov. V tomto období boli družstvá zaradené do systému plánovaného hospodárstva socialistickej politiky, zostali však do určitej miery zachované niektoré demokratické prvky. Reorganizácia ÚV KSČ v roku 1952 viedla k premene ÚRD a celkovo družstiev, ktoré sa stali výkonnými orgánmi pre plnenie štátom direktívne zadaných úloh. Systematicky dochádzalo k zbavovaniu sa podnikateľskej iniciatívy, nakoniec boli účelovo zneužívané a zoštátnené, došlo aj k zmene vedenia a všetkých princípov fungovania. To malo za následok likvidáciu mnohých oblastí. (Vávrová a Sedlák, 1997) Družstevné vlastníctvo a podnikanie bolo vnímané ako nižšia forma socialistického vlastníctva a časom bolo zrušené. (Svoboda, 2006)

Obdobie medzi rokmi 1948 a 1953 predstavuje prvé obdobie päťročného plánu, zároveň to mapuje obdobie premeny ekonomiky na sovietsky model. To viedlo k úplnej premene československej ekonomiky a spoločnosti. Hlavnou časťou ekonomiky sa stal ťažký priemysel a prvý a tretí sektor išli do úzadia. (Slavíček, 2021)

Charakter družstevníctva sa v rokoch 1948 – 1960 veľmi zmenil. V prvom rade bolo československé družstevníctvo pod totalitným režimom a ekonomika fungovala na stalinistickom princípe centrálného plánovania. Počas tohto obdobia sa družstevníctvo vracia späť ako aktér ekonomiky, ktorý bol počas druhej svetovej vojny utlačený do úzadia. (Slavíček, 2021)

V období Pražskej jari v rokoch 1964 – 1969 prišli snahy k obnoveniu charakteru a činnosti družstiev. V roku 1968 bola prítomná perspektíva začínajúceho tržného hospodárstva. Avšak so začiatkom okupácie 21.8.1968 boli tieto snahy zničené. (Svoboda, 2006) V tomto období došlo k úplnému zoštátneniu družstiev a stal sa z nich nástroj plánovaného hospodárstva. Došlo aj k organizačným premenám v rámci predstavenstiev družstiev aj jednotlivých odborov až do roku 1989, kedy došlo k revolúcií, ktorá mala vplyv aj na demokratizáciu družstevníctva.

V období ČSSR upadajú bankové družstvá a rastú iné sektory. Družstvá po prevrate nabrali novú rolu, pôvodné princípy družstevníctva boli potlačené a druhy družstevnej činnosti boli značne obmedzené. Bankové družstvá boli najskôr obmedzené a v roku 1953 v rámci finančnej reformy úplne zrušené. Zrušili sa taktiež rôzne poľnohospodárske družstvá a nahradila ich kolektívne farmy zvané JZD („Jednotné zemédělské družstvo“). Toto družstvo bolo kľúčové pre kolektivizáciu a kolektívnu výrobu. Medzi ďalšie družstvá, ktoré prežili patria bytové družstvá – kontrolu nad nimi však prebral štát. Vo všeobecnosti v socialistickom Československu existovali iba štyri typy družstiev – kolektívne farmy, spotrebiteľské družstvá, bytové družstvá a pracovné družstvá. (Slavíček, 2021)

Legislatívu tvorili dva zákony. Prvý zákon sa týkal JZD vydaný v roku 1949, ktorý priamo oddeľoval poľnohospodárske družstvá od ostatných. Primárnymi funkciami JZD bolo plniť ekonomické plány a zjednocovať samostatné farmy. Nový zákon z roku 1954 o ľudových družstvách zrušil zákon prijatý v roku 1873 a stanovil nové družstevné aktivity. Primárnymi cieľmi družstiev bolo budovať socializmus a zlepšiť životné podmienky pre členov družstiev a pracujúcich ľudí. Všetky aktivity kontroloval štát. Tu strácajú družstvá svoj postavenie podniku a sú zneužitú ako nástroj pre šírenie socializmu a plnenie centrálného plánovania.(Slavíček, 2021)

4. Družstvá na českom území po roku 1989

Družstevná tradícia rokom 1989 nekončí, práve naopak. Obnovuje sa ich existencia a demokratické fungovanie s pred roka 1945. Družstvá opäť získavajú svoje princípy a fungovanie medzinárodnej úrovne. Objavuje sa taktiež koncept sociálnej ekonomiky a začína sa vyvíjať a vytvárať nový – tretí – sektor. V tejto kapitole vysvetlím vývoj sociálnej ekonomiky ako nového konceptu a objavenie nových subjektov, ako je sociálne družstvo, na území Českej republiky a jeho legislatívnu stránku.

Sociálna ekonomika a jej prostredie môže byť často zamieňaná s občianskym sektorom. Je preto nutné ukázať si ich hlavné znaky. Obe patria do tretieho sektoru. Sú medzi nimi však určité rozdiely, hoci majú mnohé spoločné znaky.

4.1. Nový koncept sociálnej ekonomiky

Vytvorenie sociálnej ekonomiky, ktorá bude fungovať tak, ako bolo popísané vo vyšších kapitolách potrebuje vhodné prostredie. To sa objavuje práve po roku 1989, po Nežnej revolúcii a páde socialistického režimu. Subjekty sociálnej ekonomiky, ktoré sú hybridom medzi súkromným a verejným sektorom na svoju existenciu potrebujú funkčné oba tieto sektory.

V európskom kontexte došlo k mnohým zmenám a k vývoju spoločnosti, najmä na ekonomickej pôde. To viedlo k rozmachu nových potrieb, ktoré si vyžadujú nové riešenia. Najviac odpovedí prichádza práve od organizácií sociálnej ekonomiky, v ktorej sa vytvárajú aj nové formy organizovania, inšpirované práve princípmi sociálnej ekonomiky.(Borzaga et al., 2014)

Spolu s rozvojom a hromadením bohatstva sa prehĺbili aj nerovnosti v mnohých krajinách. Tieto dopady na spoločnosť a zníženie sociálnej mobility zvýšili potrebu sociálnej ekonomiky a vytvorili prostredie pre jej rozvoj. (Borzaga et al., 2014)

Samotná sociálna ekonomika vychádza z európskej tradície založenej na kozmopolitnom spoločenstve. Sociálna ekonomika ako samostatný koncept existuje iba chvíľu, ale jej subjekty boli dôležitou súčasťou európskej histórie na mnohých frontoch – spoločenskom, ekonomickom, historickom aj politickom. A od 19. storočia sa začína rozširovať samostatne. (Borzaga et al., 2014)

Samostatné miesto sociálna ekonomika v Európe začína obsadzovať v prvej tretine 20. storočia, potom však dochádza ku zmene a k odklonu od sociálnej ekonomiky. Pokrokový model západnej Európy medzi rokmi 1945 a 1975 bol duálny a skladal sa z tradičného kapitalistického sektoru a verejného sektoru. (Monzon a Chaves, 2008) Objavuje sa ďalší model fungovania štátu, ktorým je štát blahobytu ², ktorý sa podľa ekonómie blahobytu snaží zabezpečiť celospoločenský blahobyt prostredníctvom maximálneho ekonomického a sociálneho blahobytu (Sociologický ústav AV ČR, 2017). Štát blahobytu sa snaží riešiť tržné zlyhania a pripraviť opatrenia na ich nápravu prostredníctvom redistribúcie, alokácie zdrojov a analytickej taktiky. (Monzon a Chaves, 2008) Štát blahobytu, akoby nahrádzal sociálnu ekonomiku. Neskôr sa však ukáže, že tento systém nie je celkom udržateľný.

V časti strednej a východnej Európy je štát, najmä kvôli prepojeniu so sovietskym režimom, ktorý zastáva centrálnu plánovanú ekonomiku, jediným ekonomickým aktérom a pre súkromný sektor (Monzon a Chaves, 2008) nezostáva miesto. (Monzon a Chaves, 2008)

V poslednej štvrtine 20. storočia dochádza ku kríze štátu blahobytu a vytvára sa priestor pre oživenie sociálnej ekonomiky. Záujem o sociálnu ekonomiku vychádza

---

² Sociologický a ekonomický pojem v angličtine znie *Welfare state* a často sa používa aj na našom území.

z problémov, na ktoré tržné ekonomiky narážali, ale nedokázali nájsť riešenia. Medzi tieto problémy patrí nezamestnanosť, diskriminácia, zdravie, vzdelanie a ďalšie, ktoré priamo korešpondujú s definíciou sociálnej ekonomiky, ktorá vstupuje do hry a riešenia nielen nachádza, ale taktiež sa ich snaží zabezpečiť a uviesť do praxe. Táto schopnosť sa prejavuje na prelome tisícročí, kedy sa ukázalo, že sociálna ekonomika dokáže novovzniknuté problémy riešiť a zároveň získava pozíciu inštitúcie, ktorá je kľúčová pre stabilnú a rozvíjajúcu sa ekonomiku a ekonomickú demokraciu, práve vďaka svojej základnej činnosti. (Monzon a Chaves, 2008)

Sociálna ekonomika v Českej republike zatiaľ nie je legislatívne ani formálne definovaná. Mnoho postkomunistických krajín má problém s jej ustanovením. Podľa Borzagu a Galeru si EMES stanovila za cieľ urobiť prieskum postkomunistických ekonomík. Prišli k záverom, že vládne politiky sa príliš spoliehajú na silu voľného trhu a hodnotu alternatív podceňujú. Taktiež prevláda nedôvera v družstvá a podobné organizácie, kvôli negatívnym skúsenostiam z komunistického režimu. Organizácie, ktoré pôsobia v sociálnej oblasti sú príliš závislé na štáte a nedoceňujú rolu subjektov tretieho sektoru. Ďalším problémom v niektorých krajinách, je závislosť subjektov tretieho sektoru na zahraničných donoroch – to vedie k využívaniu a obmedzeniu autonómie týchto organizácií. Napriek tomu, že tieto subjekty vznikajú v občianskej spoločnosti a za účelom riešenia spoločenských problémov, využívajú sa aj ako spôsob získania financií. V neposlednom rade je problémom nedostatočná legislatíva, ktorá by regulovala ekonomické aktivity. Ďalším aspektom je nedostatok dôvery v solidárne jednanie. Solidarita funguje nielen na individuálnej, ale aj spoločenskej úrovni. Avšak v spojení s ekonomickou aktivitou, ktorá je úzko spojená s osobnými cieľmi v ňu ľudia strácajú dôveru. Zároveň pretrváva vplyv politickej kultúry minulého režimu, ktorý aktivity subjektov sociálnej ekonomiky úzko limitoval naplňovaním vlastných záujmov. Posledným problémom sa javila mobilizácia zdrojov na rôznych úrovniach. (Dohnalová, 2011)

Všeobecné podmienky pre sociálnu ekonomiku v Českej republike sa však javia relatívne priaznivé. Česká republika sa stala prvou krajinou strednej a východnej Európy, v ktorej prebehla svetová konferencia o sociálnej ekonomike a to v roku 2002. Týmto

gestom sa predpokladalo, že si Česká republika osvojí princípy sociálnej ekonomiky. Bola tu prijatá Pražská deklarácia, ktorá definuje tri základné aspekty sociálnej ekonomiky, hoci nedochádza k právnemu ustanoveniu:

- 1: sociálna ekonomika nie je založená na kapitále, ale na participujúcej demokracii
- 2: cieľom sociálnej ekonomiky nie je zisk, ale vzájomná solidarita
- 3: sociálna ekonomika môže významnou mierou prispievať k začleňovaniu znevýhodnených osôb do spoločnosti.(Dohnalová, 2011)

K vhodným podmienkam pre rozvoj sociálnej ekonomiky taktiež prispieva dlhá družstevná a spolková tradícia na území Českej republiky, z ktorej samotné princípy a hodnoty sociálnej ekonomiky vychádzajú. Za prvé základy sociálnej ekonomiky môžeme považovať už politiku Tomáša Gariguea Masaryka, ktorý práve zdôrazňoval čestnosť, vzájomnosť a filantropiu. (Dohnalová, 2011)

Koncept sociálnej ekonomiky zahŕňa vzťah k vládnyim politikám zamestnanosti, sociálnej súdržnosti a regionálneho rozvoja. Tento koncept je možné definovať z dvoch smerov – prostredníctvom normatívneho prístupu alebo právne-inštitucionálnym prístupom. (Halásková, 2012)

Normatívny prístup subjekty sociálnej ekonomiky vymedzuje na základe spoločných princíпов, v rámci ktorých fungujú bez ohľadu na právne-inštitucionálnu formu. (Šloufová, 2011) Práve toto zameranie umožňuje zoskupenie organizačne veľmi odlišných subjektov a inštitucionálnych foriem.(Halásková, 2012) Právne-inštitucionálny prístup sociálnu ekonomiku vymedzuje na základe právnych alebo inštitucionálnych foriem, pod ktoré subjekty spadajú. Tieto hlavné subjekty sú známe z predchádzajúcich kapitol – sú to teda družstvá, vzájomne prospešné spoločnosti, asociácie, nadácie a dopĺňa ich sociálny podnik. (Šloufová, 2011) Tieto právne formy majú v rôznych krajinách rôzne podoby, názvy a aj činnosť. Družstvá, vzájomne prospešné organizácie a asociácie sú spoločné pre všetky štáty, v ktorých sociálna ekonomika funguje alebo sa o fungovanie snaží. Česká republika v sociálnej ekonomike zahŕňa sociálne družstvá, charity a diakónie, firmy, ktoré zamestnávajú pracovníkov s horšou možnosťou uplatnenia na

pracovnom trhu a neštátne neziskové organizácie, ktorých činnosť sa zameriava na sociálne služby. (Halásková, 2012)

Prijímanie konceptu sociálnej ekonomiky nie je iba otázkou Českej republiky ale týka sa mnohých členov Európskej únie. Pre niektorých členov je tento koncept nový a nie úplne jasný. Česká republika je súčasťou Európskej únie už 20 rokov a koncept sociálnej ekonomiky je aj naďalej nejasný. Sociálna ekonomiky je tak fenomén, ktorý má veľký priestor k rozvoju, len mu ho musíme umožniť. Kvantitatívny výskum z roku 2008 zaraďuje Českú republiku medzi krajiny s malým až takmer žiadnym povedomím o koncepte sociálnej ekonomiky, avšak povedomie o príbuzných pojmoch, medzi ktoré patrí neziskový či dobrovoľnícky sektor, je relatívne vysoké. (Monzon a Chaves, 2008) Aj tento aspekt pomohol Českej republike dostať sa do ďalšej fázy a povedomie o sociálnej ekonomike sa pomaly zvyšuje.

Situácia sociálnej ekonomiky sa na území Českej republiky pomaly ale isto zlepšuje. Napriek tomu stále panuje relatívne nízke povedomie o sociálnej ekonomike. Podnety na zvýšenie povedomia o sociálnej ekonomike a jeho začlenenie do fungovania českej ekonomiky prichádzajú najmä z dvoch strán. V prvom rade prichádzajú podnety z občianskeho sektoru a jeho subjektov, ktoré sami seba vnímajú ako súčasť sociálnej ekonomiky, najmä svojou aktivitou a činnosťou, ktorou získavajú vlastné príjmy. Druhý podnet prichádza zhora a to prostredníctvom politiky Európskej únie a účelovým financovaním z európskych fondov. (Dohnalová, 2014)

Sociálnu ekonomiku podľa výskumnej skupiny EMES tvoria súkromné, nezávislé subjekty už zmienené v kapitole 2, ako základné piliere sociálnej ekonomiky. Na českom poli do sociálnej ekonomiky patria aj cirkevné právnické osoby, ktoré zamestnávajú znevýhodnených alebo majú inú doplnkovú ekonomickú činnosť. Zároveň sem patria družstvá a obchodné spoločnosti s iným cieľom činnosti ako je podnikanie a od roku 2014 taktiež sociálne družstvá. (Dohnalová, 2014)

Rozvoj sociálnej ekonomiky v českom prostredí je nutný práve kvôli riešeniu mnohých problémov, medzi ktoré patrí nezamestnanosť či sociálne problémy, ktoré vyžadujú nové riešenia. Zároveň sociálna ekonomika pracuje s procesmi, ktoré súvisia s verejným rozpočtom a reformou verejnej správy.(Dohnalová, 2014) Z môjho pohľadu dokáže sociálna ekonomika do určitej miery odbremeniť štát a zároveň pomáhať jeho rozvoju. V konečnom dôsledku sociálna ekonomika rieši problémy štátu, s ktorými si sám nedokáže poradiť. Vďaka relatívnej samostatnosti subjektov sociálnej ekonomiky nenesie štát také veľké bremeno ako keby sa tieto problémy snažil riešiť sám, prostredníctvom štátneho rozpočtu. Je však zároveň vhodné, aby štát išiel tretiemu sektoru a najmä sociálnej ekonomike naproti a snažil sa ju podporovať, najmä legislatívnym vymedzením a zvyšovaním povedomia a vloženia dôvery do tohto systému. Postupne sociálna ekonomika získava svoj inštitucionálny rozmer aj v Českej republike. Prečo si to môžeme myslieť, ukážem v ďalších kapitolách. Jedným z najvýznamnejších posunov k inštitucionalizácii sociálnej ekonomiky je legislatívne zedefinovanie sociálneho družstva, o ktorom budem pojednávať v ostatnej časti tejto práce.

4.2. Nové vnímanie družstiev

So vstupom sociálnej ekonomiky do ekonomiky Českej republiky došlo aj k miernej zmene vnímania družstiev. Predtým nástroje používané na plnenie centrálného plánu, orientované na úzke odvetvie, získali opäť svoje pôvodné vymedzenie z konca 19. storočia. Zmeniť vnímanie určitého aspektu sa nedá mávnutím čarovného prútika a preto sa vnímanie družstiev taktiež mení postupne. Za posledných tridsať rokov sa spolu so sociálnou ekonomikou vyvíja aj družstevníctvo. Získava nové atribúty, ktoré ho zaraďujú do sociálnej ekonomiky.

Družstvá sa stávajú inštitucionálnou formou sociálnej ekonomiky. V kapitole 2.1 som sociálnu ekonomiku rozdelila na dva subsektory, družstvá do nich taktiež dokážeme zaradiť. Družstvá patria do trhového subsektoru, ten sa vyznačuje tromi aspektmi, ktoré úzko súvisia s fungovaním družstiev a taktiež s premenou ich vnímania.

Aspekty trhového subsektoru sociálnej ekonomiky sú:

1. Snaha naplniť potreby na princípe svojpomoci. V praxi to znamená, že člen a užívateľ danej aktivity, ktorú subjekt vykonáva sú zvyčajne tá istá osoba
2. Trhová produkcia, výstupy činnosti sa predávajú na trhu a so ziskom
3. Prerozdelenie ziskov na základe transakcií člena. (Monzon a Chaves, 2008)

Z predchádzajúcich kapitol, ktoré sa týkali histórie družstevníctva môžeme vidieť, že družstevníctvo stratilo svoju demokratickú podobu na takmer štyridsať rokov. S nástupom demokracie po roku 1989 sa zmenil aj prístup k družstvám a obnovilo sa ich legislatívne vymedzenie z obdobia pred komunistickým prevratom.

Opäť sa vrátili princípy družstiev, ktoré som vysvetlila v kapitole 2.3 a znovu sa obnovil a doplnil zákon o družstvách. Zároveň sa postupne začína objavovať aj sociálna ekonomika a družstvá sa stávajú jej súčasťou, pretože zdieľajú svoje základné hodnoty a princípy.

Činnosť družstiev je demokratická, nezávislá a taktiež stojí na princípe „jeden člen, jeden hlas,“ podobne ako iné subjekty sociálnej ekonomiky. Česká republika si opäť osvojuje princípy družstiev, spolu so sociálnou ekonomikou.

Veľkým krokom prepojenia družstiev a sociálnej ekonomiky pre Českú republiku je legislatívne prijatie sociálnych družstiev.

4.3. Sociálne družstvo - legislatíva

Vymedzenie sociálneho družstva definuje zákon 90/2012 Sb. *Zákon o obchodných spoločnostiach a družstvách (zákon o obchodných korporáciách)*, ktorý bol rozšírený o toto vymedzenie v roku 2014. Z tohto zákona vyplýva, že sa jedná o družstvo, ktorého činnosť je orientovaná verejno-prospešne a smeruje k podpore sociálnej súdržnosti za účelom pracovnej a sociálnej integrácie znevýhodnených osôb do spoločnosti. Sociálne družstvo

ďalej uspokojuje lokálne potreby a na svoju činnosť využíva lokálne zdroje, ktoré sa odvíjajú od sídla a pôsobnosti sociálneho družstva, tento aspekt sa týka najmä oblasti tvorby pracovných možností, sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti, vzdelávania, bývania a trvalo udržateľného rozvoja.(Zákon č. 90/2012 Sb.Zákon o obchodných spoločnostiach a družstvách (zákon o obchodných korporáciách), 2012)

Sociálne družstvá hrajú veľkú rolu v rehabilitácii a začleňovaní znevýhodnených do spoločnosti. Svojou činnosťou nielen znižujú chudobu, ale zároveň dbajú na zamestnávanie osôb vo vhodných pracovných podmienkach. Vďaka tomu sa znižujú aj nerovnosti. (Calabrese a Falavigna, 2024) Sociálne družstvá majú priamy a jasný cieľ, ktorým je zabezpečiť všeobecný prospech. (Roelants et al., 2012)

Cieľom sociálnych družstiev je zabezpečenie produktov a služieb pre svojich členov a zároveň pre komunitu, v ktorej sa družstvo vyskytuje. Sociálne družstvá prepájajú ciele štandardných neziskových organizácií a družstevný princíp podnikania.(Borzaga et al., 2014) Družstvá samotné je možné zaradiť do sociálnej ekonomiky, sociálne družstvá však majú aj svoju špecifickú štruktúru vlastníctva a členstva. Vlastníci, ktorí sú zároveň členovia sociálnych družstiev majú úplnú kontrolu nad družstvom a jeho chodom, avšak nemajú kontrolu nad ziskom. (Borzaga et al., 2014)

Sociálne družstvá sa vo všeobecnosti špecializujú na služby, ktoré sa týkajú sociálnej práce, zdravotnej starostlivosti a vzdelávania. Niektoré sociálne družstvá sa venujú aj témam životného prostredia. Ďalšou súčasťou sociálnych družstiev je reintegrácia znevýhodnených a marginalizovaných skupín. (Roelants et al., 2012)

Sociálne družstvá je možné rozdeliť do dvoch typov – Typ A a Typ B. Sociálne družstvá typu A sa pokúšajú o implementáciu zdravotníckych služieb, vzdelávania – či už školského alebo mimoškolského – a snažia sa tak zaradiť osoby na trh práce. Sociálne družstvá typu B sa sústreďujú na priame zamestnávanie znevýhodnených osôb a zvyčajne operujú v rovnakých sektoroch ako bežné ziskové firmy. (Calabrese a Falavigna, 2024)

Medzi znevýhodnené osoby patria ľudia so zdravotným hendikepom, finančnými obmedzeniami (napríklad zadlženie) a podobne.

Sociálne družstvá sa taktiež podieľajú na znižovaní nezamestnanosti – okrem toho, že samé vytvárajú pracovné miesta, tak aj vytvárajú priestor na nadobudnutie schopností k zaradeniu sa späť na trh práce. (Calabrese a Falavigna, 2024) Ľudia z trhu práce častokrát musia vystúpiť kvôli rôznym životným situáciám – môže medzi ne patriť napríklad materská dovolenka, dlhodobé ochorenie, starostlivosť o rodinného príslušníka a iné. Po takomto „vypadnutí“ je náročné vrátiť sa na trh práce, je nutné sa dovzdeláť, získať celkom nové kompetencie. Práve to mnohým dokážu zabezpečiť sociálne družstvá. Sociálne družstvá sú veľkou výhodou aj pre osoby, ktoré sú dlhodobo nezamestnateľné na trhu práce napríklad zo zdravotných dôvodov, prípadne z finančných dôvodov a sociálne družstvá im tak dokážu poskytnúť pracovné uplatnenie. Zvyčajne činnosť sociálnych družstiev nie je pod tlakom zisku, a tak je možné, aby sa tu uplatnili ľudia z rôznych pomerov. Zároveň spájajú činnosti z rôznych odvetví a často sa prepájajú v jednom družstve.

O sociálnych družstvách teda môžeme premýšľať ako o inovatívnych organizáciách, ktoré podporujú spoločenskú zmenu a blahobyť. Môžeme teda na ne nahliadať ako na nástroj k dosiahnutiu spoločenského blahobytu. (Calabrese a Falavigna, 2024)

5. Empirická časť – Prípadová štúdia sociálneho družstva AKORN

5.1. Novozakladané družstvá a sociálne družstvá

Všeobecne je možné zhodnotiť, že hoci o družstvách všeobecná verejnosť vie, na základe minulých historických udalostí k nim má relatívne negatívny vzťah. Napriek tomu existuje dnes viac ako 12 tisíc družstiev (Veřejná databáze ČSÚ) Z toho je sociálnych družstiev zatiaľ iba 15, na základe zoznamu vo verejnom registri. Avšak, nie všetky spĺňajú všetky podmienky sociálneho družstva. V roku 2019 ich bolo približne 30. (Malá, 2019) Odvtedy ich počet klesol práve kvôli dôslednejšiemu dodržiavaniu činnosti. Mnohé družstvá, ktoré sa dnes považujú za sociálne boli založené ešte pred ich oficiálnym zákonným prijatím. Iné družstvá by možno do sociálnych družstiev mohli patriť, ale nezaradili sa medzi ne. Oficiálny počet sociálnych družstiev za posledných 5 rokov poklesol, môže to byť z viacerých dôvodov, pre mnohé sociálne družstvá mohol byť fatálny aj covid. Aj o tejto problematike som sa rozprávala s predsedom sociálneho družstva AKORN.

Niekoľko družstiev bolo zrušených, prípadne sa spojili v jedno družstvo. Podľa výsledkov štatistického úradu za posledných 5 rokov majú družstvá relatívne kolísavú tendenciu. Napriek odolnosti družstevného podnikania, ktorú si ukážeme v poslednej kapitole, v ktorej by som chcela ukázať potenciálnu budúcnosť družstiev a sociálnej ekonomiky, družstevníctvo v Českej republike stagnuje.

Osobne hodnotím, že jedným z dôvodov by mohla byť všeobecná nedôvera k družstevnému podnikaniu v dôsledku histórie družstevníctva v minulom storočí a zároveň v dôsledku nejasej pôdy sociálnej ekonomiky. Zároveň, ako vyplynie aj z rozhovoru s

predsedom AKORNu štát veľmi sociálne družstvá nepodporuje, niekedy sa dá povedať, že práve naopak.

5.2. Prípadová štúdia

V tejto časti sa budem venovať konkrétnemu sociálnemu družstvu, ktoré použijem na reprezentáciu aktuálnej situácie družstiev v sociálnej ekonomike v Českej republike. Taktiež v tejto časti budem pracovať s databázami Asociácie družstiev ČR a s portálom *České sociální podnikání*, prostredníctvom, ktorých sa pokúsím ukázať aktuálnu situáciu.

Táto časť je empirickou časťou tejto práce. Pracovala som s použitím štandardných metód kvalitatívneho výskumu.

Cieľom výskumu je ukázať akú súčasť sociálnej ekonomiky tvoria družstvá a sociálne družstvá. Výskum taktiež ukazuje na základe akých charakteristík môžeme družstvá zaradiť do odvetvia sociálnej ekonomiky.

Výskum mal pôvodne prebiehať iba na základe analýzy dostupných dát v databázach družstevnej asociácie a obchodného registra. Keďže sa primárne sústreďujem na sociálne družstvá, ktoré nie sú samostatným druhom právnickej osoby, identifikovať či sa jedná o sociálne alebo štandardné družstvo je možné iba na základe samotnej činnosti, prípadne podľa toho, či si to dané zriadenie dá do názvu svojho družstva. Preto som sa rozhodla ukázať situáciu sociálnych družstiev na jednom konkrétnom prípade. Tento prípad považujem za typický – najmä v porovnaní s inými krajinami, v Českej republike sú sociálne družstvá ešte v zrodke. Zároveň som toto družstvo vybrala aj z toho dôvodu, že priamo spolupracuje s medzinárodným sociálnym družstvom, ktorého aktivitu by som taktiež rada predstavila ako ukážku, kam môžu sociálne družstvá a sociálna ekonomika smerovať.

Tento prípad som vyberala na základe predom určených kritérií, ktoré priblížim v metodologickej časti.

5.3. Metodológia – prípadová štúdia, výber prípadu a techniky tvorby dát

Prípadová štúdia štandardne patrí medzi výskumné metódy kvalitatívneho výskumu. Kvalitatívny výskum sa orientuje na „emic“³ perspektívu a snaží sa porozumieť danej tematike z pohľadu aktérov, ktorí ju zažívajú a interpretovať jej zmysel prostredníctvom analýzy a zovšeobecniť ju v rámci konkrétnej skupiny. Tieto výskumy sa nedajú aplikovať na populáciu, zovšeobecňujú sa iba v kontexte konkrétneho prostredia, v ktorom sa skúmaný jav odohráva. (Novotná et al., 2019)

Prípadové štúdie sa priamo zameriavajú na konkrétny prípad, ktorý si výskumník zvolí. V priebehu prípadovej štúdie dochádza k dátovej triangulácii – to znamená, že bádateľ vytvára dáta z rôznych zdrojov. V prípadovej štúdií sa zameriavame na jedinečnosť, detaily a komplexnosť daného prípadu a zároveň pozorujeme jeho hlavné charakteristiky. Najväčším rozdielom medzi inými výskumnými dizajnmi a prípadovou štúdiou, je hlavný predmet skúmania, ktorým je prípad, ten aj cielene vyberáme na základe kritérií, podobne ako vyberáme vzorky v iných výskumných dizajnoch. Z toho vyplýva aj dátová triangulácia – je nutné, aby sme vytvorili dáta, ktoré sa týkajú daného prípadu.

Ciele prípadových štúdií môžu byť rôzne podľa povahy prípadovej štúdie, to znamená, či sa jedná o deskriptívnu, explanatórnu či exploratórnu prípadovú štúdiu. Osobne som sa uchýlila k deskriptívnej prípadovej štúdií, to znamená, že sa pokúsim popísať situáciu daného prípadu a vysvetliť tak logiku fenoménu sociálnych družstiev a

---

³ Emic perspective – je aktérska perspektíva, ktorú sleduje bádateľ v kvalitatívnom výskume a zasadzuje ju do kontextu. Vypovedá tak o tom, ako daný problém vníma konkrétna skupina aktérov, na ktorú sa bádateľ v danej chvíli zameriava.

ich miesto v sociálnej ekonomike – kam by sa mohli uberať a aká je ich aktuálna situácia. (Novotná et al., 2019)

Cieľom prípadovej štúdie je ukázať akú súčasť sociálnej ekonomiky tvoria družstvá a sociálnej družstvá a porozumieť na základe akých kritérií družstvá môžeme do sociálnej ekonomiky zaradiť. Zároveň ukázať akú budúcnosť má družstevníctvo ako aktér sociálnej ekonomiky a kam sa môžu uberať sociálne družstvá. S týmto cieľom som formulovala výskumné otázky. Kládla som si otázku akú časť v sociálnej ekonomiky družstvá tvoria? Zároveň akú rolu v sociálnej ekonomike zastávajú sociálne družstvá? V čom sa sociálne družstvá a družstvá líšia? A aká je potenciálna budúcnosť sociálnych družstiev?

Prípadové štúdie vyžadujú dátovú trianguláciu. Dáta som zbierala nevtieravými prístupmi, medzi, ktoré patrí štúdiom dokumentov, príspevkov na sociálnych sieťach a webových stránkach. Doplnila som ich polo-štruktúrovaným rozhovorom, ktorý som viedla s predsedom vybraného sociálneho družstva. Zároveň som čerpala z databázy obchodného registra a Asociácie družstiev Českej republiky a webovej stránky *České sociální podnikání*. Na základe odporúčania informátora som tvorila dáta aj s použitím medzinárodnej stránky sociálneho družstva, ku ktorému sa hlásia.

Výhody prípadovej štúdie sú mnohé. Patrí medzi ne zrozumiteľnosť výsledkov pre širšiu verejnosť, zároveň zachytávajú unikátne vlastnosti a faktory skúmaných problémov, ktoré nám často pomôžu porozumieť celej situácii, ale v iných výskumných dizajnoch sa stratia. Výsledky sú zakotvené v realite a zároveň tak poskytujú náhľad do iných prípadov a situácií, ktoré sú skúmanému prípadu podobné. Zároveň sú vhodné na prácu jedného výskumníka. Môžu taktiež skúmať prípady, v ktorých nemáme nad niektorými premennými kontrolu a vyskytujú sa v nich nepredvídateľné javy. (Švaříček a Šeďová, 2007)

Prípadová štúdia má však aj svoje nevýhody, ako napríklad náročnosť zovšeobecnenia na širokú populáciu (Švaříček a Šeďová, 2007) – v prípade sociálnej ekonomiky si myslím, že som si prípadovú štúdiu mohla zvoliť, pretože je to zatiaľ iba

malá súčasť celkovej ekonomiky Českej republiky. Ak by som sa nachádzala v inom prostredí ako je napríklad prostredie Talianska, prípadová štúdia by nemala zmysel, pretože je to o mnoho rozšírenejší fenomén. Tu narážame aj na samotnú situovanosť kvalitatívneho výskumu, ktorá je veľmi dôležitým aspektom. Zároveň je veľmi náročné overenie spoľahlivosti dát, pretože sú založené na subjektívnych interpretáciách a vo všeobecnosti majú sklon ku skresleniu, ktoré je spôsobené zaujatosťou výskumníka a slabou teoretickou citlivosťou. (Švaříček a Šed'ová, 2007) Pri niektorých témach je totiž pomerne zložitá vytvoriť si teoretické zázemie, avšak ako výskumník sa snažím tejto nevýhode čo najviac predísť, hoci aj moja vlastná téma nie je silno teoreticky spracovaná, najmä v prostredí, v ktorom sa pohybujem.

Výber prípadu a nastavenie kritérií bolo veľmi náročné – ako vyplýva z kapitol vyššie, sociálne družstvá nie sú samostatným ekonomickým subjektom, preto je možné identifikovať tento typ družstva iba na základe jeho činnosti, prípadne pokiaľ to daný sociálny podnik uvedie v názve. Niektoré podniky teda môžu operovať ako sociálne družstvá, ale rozhodli sa tak nezadefinovať.

Preto som si ako jedno z kritérií stanovila práve to, že daný prípad musí niesť v názve „sociálne družstvo“.

Sociálne družstvá získali v Českej republike legislatívnu definíciu až v roku 2014, niektoré však boli založené už skôr a do názvu si toto pomenovanie pridali. Preto som si ako ďalšie kritérium stanovila, že musí byť založené až po roku 2014. Chcela som pracovať so subjektom, ktorý bol od začiatku smerovaný na činnosť, ktorá odpovedá princípom sociálneho družstevníctva.

Prechádzaním obchodného registra Českej republiky som si taktiež všimla, že mnoho sociálnych družstiev má len jedného až troch členov, to sa mi osobne zdalo málo a zároveň z popisu činnosti vyplývalo, že má niekoľko zamestnancov – jednalo sa najmä o sociálne družstvá, ktoré fungovali ako chránené dielne a podobne. Preto som si ako ďalšie

kritérium stanovila, že družstvo musí mať aspoň 5 členov. Chcela som, aby teda družstvo spĺňalo čo najviac princípov družstevníctva.

5.4. Výber skúmaného prípadu

Vybrala som sociálne družstvo, ktoré zameriava svoju činnosť na stavebníctvo a nie sú to chránené dielne aj z etických dôvodov – v chránených dielňach zvyčajne pracujú osoby, ktoré majú problémy s duševným či fyzickým zdravím a patria tak do ohrozených a zraniteľných skupín, nechcela som im nejakým spôsobom ublížiť alebo ich ohroziť, preto som sa zamerala na družstvo, ktoré pomáha osobám so zlou sociálnou či ekonomickou situáciou. Aj títo ľudia sú zraniteľní, preto som osobne jednala iba s predsedom družstva, avšak si myslím, že ich živobytie nestojí iba na existencii družstva.

V tejto práci sa nielen pozrieme na činnosť tohto družstva, ale aj ako operuje na pôde sociálnej ekonomiky a aké sú vzťahy tohto typu podnikania so štátom v praxi. Toto družstvo je inšpirované medzinárodnou organizáciou ACORN, ktorú by som taktiež rada priblížila. Táto organizácia funguje na princípe „neighborhoods organizing⁴“, v ktorom vidí budúcnosť aj predseda tohto družstva.

Na tomto družstve taktiež sledujem motivácie sociálnych podnikov, konkrétne so zameraním na sociálne družstvá a práve to, akú majú budúcnosť.

---

⁴ Voľný preklad: susedská organizácia, alebo susedské organizovanie. V českom alebo slovenskom jazyku som odborný ekvivalent nenašla. Zatiaľ je tento typ organizovania iba budúcnosť a tak nie je v hľadáčku výskumu a nového pojmoslovía.

5.5. Asociace za Komunitní organizování a sociální Reformy Nyní

Sociálne družstvo *Asociace za Komunitní Organizování a sociální Refromy Nyní* (AKORN) je pražské sociálne družstvo, ktoré bolo založené 22. novembra 2018. Sídlo tohto družstva je v pražskej Libni a vo verejnom registri je zapísané pod právnou formou ako družstvo. Predmetom podnikania je poskytovanie technických služieb k ochrane majetku a osôb, výroba, inštalácia, opravy elektrický strojov a prístrojov, elektronických a telekomunikačných zariadení, hostinská činnosť, maliarstvo, lakovanie a natieranie, murovanie, vodoinštalatérsstvo a kúrenie, montáž, opravy, revízie a skúšky elektrických zariadení, výroba, obchod a služby a spracovanie kameňa. Vo verejnom registri je zapísaných 5 členov, ktorí sú zároveň aj členovia predstavenstva. Vstup do družstva je aj naďalej možný a v rozhovore predseda družstva uviedol, že momentálne spravujú približne 30 členov.(Úplný výpis z obchodného rejstříku)

Činnosť družstva je taktiež uvedená aj na webových stránkach družstva, zároveň je však rozšírená o sociálne vymedzenie. Podľa webovej stránky a dokumentov, ktoré sa na nej nachádzajú a zároveň podľa rozhovoru, ktorý som viedla s predsedom družstva, tvoria členskú komunitu, kde viac ako polovica družstevníkov má sociálny handicap. Pod týmto sociálnym handicapom si môžeme predstaviť exekúcie, dlhové špirály a osoby dlhodobo nezamestnateľné na trhu práce. Cieľom sociálneho družstva AKORN je motivovať ľudí v dlhových špirálach k aktívnemu prístupu. Ďalším cieľom je vymanenie sa zo sociálnych dávok či práce „na čierno“ a zaradenie sa na trh práce, prostredníctvom činnosti družstva. Ďalej sa taktiež pokúšajú rozvíjať nadanie a schopnosti družstevníkov.(Sociální podnikání AKORN)

Toto sociálne družstvo pomáha vymaniť sa z dlhovej špirály tak, že člen družstva podniká v remeselníctve alebo stavebníctve s družstvom ako družstevník a jeho družstevný podiel tvoria stroje, nástroje, náradie, know-how a tak ďalej. Zároveň družstvu patrí aj finančný podiel a tak je nezabaviteľný exekučným procesom a tak je možné, aby si člen zariadil splátkový kalendár. V rámci družstva má teda také podmienky, aby dlh dokázal splácať.

Družstvo operuje v rôznych odvetviach, najmä stavebníctva a službách s ním spojených. Dokážu tak pracovať na stavbách a pokryť niekoľko služieb v rámci jednej zákazky, ktorá zamestnaná niekoľko členov družstva naraz. Vytvára sa tak niekoľko pracovných príležitostí. Zároveň ponúkajú možnosť zaškolenia sa, reedukácie a teda možnosť zaradiť sa na trh práce aj takýmto spôsobom. (Sociální podnikání AKORN)

Sociálne družstvo AKORN má niekoľko prevádzok, všetky sú jasne označené ako členovia sociálneho družstva AKORN. Tieto jednotlivé prevádzky sú skutočne rozmanité, patrí medzi ne prevádzka, ktorá sa venuje elektrine, stavebníctvu, ale taktiež sociálnemu zamestnávaniu a taktiež spolok, ktorý je odnožou sociálneho družstva AKORN a nesie názov *Iniciativa Kulturní Emancipace – Community Art*. (Sociální podnikání AKORN)

Toto sociálne družstvo môžeme teda zaradiť medzi sociálne družstvá typu B. Zároveň budem na tomto prípade sledovať, či spĺňa podmienky sociálnej ekonomiky. Aj na tomto mladom prípade v relatívnom zárodku je možné sledovať budúcnosť sociálnych družstiev. Práve ich činnosť, spôsob operovania a plány do budúcnosti môžu ukázať potenciál družstevníctva a sociálneho družstevníctva.

Sociálne družstvo AKORN som sledovala prostredníctvom ich webovej stránky a sociálnych sietí, ktoré však nie sú veľmi aktívne. Zároveň mi poskytol rozhovor predseda a zakladateľ AKORNu, v ktorom sme preberali nielen celkové fungovanie družstva, ale taktiež ich plány do budúcnosti, kam by chceli smerovať a aká bola vôbec motivácia sociálne družstvo založiť.

5.6. Sociálne družstvá ako funkčná časť sociálnej ekonomiky

Sociálne družstvo AKORN založili pre ľudí, ktorým primárne nevyšlo podnikanie a dostali sa do dlhovej špirály. Sú to ľudia, ktorí mali vlastné živnosti či spoločnosti s ručením obmedzeným a boli nejakým spôsobom podvedení, či urobili nejakú chybu, ktorá ich dostala do dlhov. Ako povedal sám predseda, nie je na ňom ani na nikom súdiť a prisudzovať vinu či nevinu. V každom prípade sa dostali do dlhov a teraz ich prenasledujú veľké exekúcie. Toto sociálne družstvo mieri na sociálne slabých, nie na ľudí s fyzickým či mentálnym handicapom, vychádza to práve aj z ich primárnej činnosti.

System fungovania tohto družstva je na bratskom princípe, vzájomnej pomoci a fungujú takmer ako rodina.

Sociálne družstvo jeho predseda založil s myšlienkou vytvorenia kolektívu, ktorý spája vzájomné priateľstvo a solidarita. Takéto prostredie vedie k vzájomnej motivácii a fungovaniu v komunite a zároveň na individuálnej úrovni. Motiváciou bolo pomôcť ľuďom s podobným osudom aký bol jeho vlastný. Družstvo sa snaží pomôcť jeho členom vytiahnuť sa z rôznych dlhových špirál a pomôcť im splácať dlhy a pomaly sa dostať zo všetkých exekúcií. Družstvo to dokáže vďaka tomu, že nástroje, náradie a podobné veci, ktoré môžu byť terčom exekučného konania sa stanú majetkom družstva a exekútor na ne nemôže siahnuť. Zárobok je taktiež vedený ako zárobok družstva a členovia dostanú iba svoj podiel, ten si taktiež môžu nechať v družstve. Členovia tak majú možnosť zahájiť konverzáciu s exekútorom a nastaviť splátkový kalendár. Dokážu sa tak postupne dostať z dlhov a zároveň legálne vykonávať svoju prácu. Zároveň členovia získavajú benefity družstevného života.

Toto družstvo tvoria ľudia, ktorí majú históriu finančných problémov, vrátane vedenia. Zároveň sú všetci členovia a nemajú žiadnych zamestnancov – pán predseda uviedol, že je to aj z ideologických dôvodov, aby si boli všetci rovní, mohli mať ten podiel, ale zároveň to vyplýva aj z hlavnej činnosti, ktorá sa orientuje na stavebníctvo a

tak nevie svojim členom zaručiť stálu prácu a platiť ich klasickou mzdou. Zvyčajne vezmú jednu veľkú zákazku, na ktorej dlhodobo pracujú – napríklad šesť mesiacov – a na nejaké menšie im popritom nezostáva čas. Na tejto veľkej zákazke však spoločne pracujú všetci a tak si rozdelia zisk štandardným družstevníckym spôsobom. Nemôžeme však zabúdať ani na to, že aj sociálne družstvá odvádzajú dane, takže veľká čiastka ide práve do štátnej pokladne.

AKORN sa snaží dodržiavať všetky družstevné princípy a tak majú všetci členovia v zásade rovnaké postavenie – musí sa však odlíšiť čas strávený v družstve a podiel, ktorý jednotliví členovia majú. Rozhodujú o všetkom spoločne, ale keďže fungujú hlavne ako kolektív, vzájomne prihliadajú aj na svoje skúsenosti a schopnosti.

Predseda sociálneho družstva AKORN premýšľa aj o budúcnosti sociálnych družstiev všeobecne, ale aj ich družstva. Budúcnosť družstevníctva, najmä toho sociálneho vidí v komunitnom organizovaní, je však nutné ho do určitej miery prepojiť aj s politikou. Inšpiráciou je pre AKORN medzinárodné družstvo ACORN, do ktorého programu sa taktiež začlenili.

ACORN International (Association of Community Organizations for Reform Now) je organizácia, ktorá bola založená v roku 1970 v Arkansase v Spojených štátoch amerických. Zo začiatku sa formovala iba na pôde USA a na začiatku 21. storočia organizovala až 500 tisíc členov vo viac ako 100 mestách po celých Spojených štátoch. V roku 2002 sa rozhodli rozšíriť svoju myšlienku a organizáciu do celého sveta a tak založili ACORN International v ďalších krajinách, s ktorými sa prepojili prostredníctvom už existujúcich členov. Zvyčajne sa prepojili s krajinami, z ktorých členovia imigrovali do Ameriky. Pod vplyvom pravicovej politiky sa americká, pôvodná, organizácia oslabilá, ale ACORN International naďalej funguje a v tejto chvíli má priateľské organizácie v 15 krajinách v rôznych kútoch sveta a spája až 250 tisíc členov, medzi ktorých patria aj členovia českého sociálneho družstva AKORN. (ACORN's History)

Táto organizácia sa riadi myšlienkou, že spojenie jednotlivcov do komunity ich robí silnejšími. To sa snažia aplikovať vo svojej činnosti aj vo svojom jednaní. ACORN si vytvoril aj konkrétny model, podľa ktorého operuje a podľa, ktorého sa riadia aj jeho príbuzné organizácie. Tento model je v zásade jednoduchý. Riadi sa ním aj česká odnož AKORN. Organizácia musí byť lokálna, založená na členskom princípe a demokratická. Je to v podstate veľmi zjednodušená definícia subjektov sociálnej ekonomiky. (The ACORN Model)

Presne to je aj definícia sociálneho družstva AKORN. Orientujú sa v Prahe a keďže funguje na družstevných princípoch, spĺňa aj zvyšné dva aspekty. Zároveň spriaznenie s touto organizáciou vplýva aj na ďalšie plány do budúcnosti. Ako som už spomínala, AKORN vidí budúcnosť aj v politike, hlavne na komunálnej úrovni. A taktiež v „neighborhoods organizing“ – je to spôsob komunitného organizovania v rámci „susedstva.“ Ako uviedol predseda AKORNu, má zatiaľ pocit, že v Česku tento typ komunitného organizovania ľudia zatiaľ nevyhľadávajú, vidí v ňom však potenciál a budúcnosť.

Dokáže to práve prepojiť aj s komunálnou politikou. Družstvo sa venovalo aj politickému aktivizmu. Túto činnosť dali však do úzadia a predseda družstva má pocit, že to trochu prehneli. Začali sa tak orientovať viac na svoju činnosť a pristupovať k budovaniu budúcnosti, aj v rámci politiky, menej radikálne.

Politická orientácia a zmena je pre fungovania sociálnych podnikov však veľmi dôležitá. Pán predseda uviedol, že im vyhovuje ľavicovo orientovaná politika. Z aktérskeho pohľadu má však pocit, že v tejto chvíli je ľavicová časť českej politiky veľmi rozhádaná a nevie nájsť spoločnú reč. Vytvára tak nevhodné prostredie pre zmenu a rast sociálnej ekonomiky.

Zatiaľ vidí skôr potenciál v komunálnej politike.

„Raz možno bude družstevníctvo v rámci toho, že vznikne nejaká silná družstevnícka komunita v nejakej, napríklad obci, a vyhrá miestne voľby a zároveň tí ľudia budú organizovaní v nejakom družstve. Táto myšlienka sa mi páči. Myslím si, že raz možno bude reálna, ale zatiaľ je to veľmi vzdialená myšlienka ⁵.“

Takto vidí predseda sociálneho družstva AKORN budúcu angažovanosť v politike a zároveň potenciálnu možnosť družstevného a komunitného organizovania. Z podobného princípu práve vychádza aj *neighborhoods organizing*, ktorým sa AKORN inšpiruje – sú to susedstvá, ktoré sa takýmto spôsobom zorganizujú a snažia sa začleňovať všetky skupiny do svojej spoločnosti a zároveň vytvárať nové príležitosti pre prácu, vzdelávanie a iné aspekty života, ako sú detské ihriská podobne. Ak sa pozrieme na definíciu družstva a jeho princípy, objavuje sa tam aj tento aspekt. Aspekt tvorby komunity a príležitostí nielen pre súčasných a aktívnych členov, ale taktiež pre ich rodiny a prípadných budúcich členov.

„*Neighborhoods organizing*“ je spôsob organizácie, ktorú je možné vykonávať na rôznych úrovniach a snaží sa tvoriť lepšiu komunitu. Takýmto spôsobom je možné sa organizovať na úrovni jednej ulice či celej susedskej oblasti alebo mesta. Vo všeobecnosti takýto spôsob organizácie pomáha k zníženiu kriminality, vytvára priestor pre seniorov a zlepšuje vzdelávacie prostriedky a z nich vyplývajúce výsledky detí. (Neighborhood Alliance of Central Oklahoma - Neighborhood Alliance of Central Oklahoma)

S tým sa spájajú aj ich plány do budúcnosti a chceli by takúto komunitu vytvoriť. Mali priestor si to vyskúšať pri oprave statku jedného člena družstva, ktorý tento statok

---

⁵ České znenie rozhovoru: „*Jednou třeba bude i nějaký družstevníctví v rámci toho, že třeba vznikne nějaká silná družstevnícka komunita v nějaký třeba obci a vyhraje místní volby a zároveň ty lidi budou organizovaní v nějakým družstvu. Tahleta myšlenka se mi líbí. Myslím si, že jednou bude třeba reálná, zatím je to pro nás hodně ještě vzdálený téma.*“

kúpil. Statok sa nachádza v Ústeckom kraji a počas opravy si tam vytvorili prostredie, v ktorom nielen pracovali, ale taktiež spolu bývali, varili si a žili spoločne každodenný život. V tomto prostredí sa im podarilo prepojiť aj s Augustínskym rádom, ktorý má k dispozícii nepoužívaný kláštor. Rád by im ho bol ochotný prenajať za symbolickú cenu, aby ho mohli zveľadiť a vytvoriť tu skutočnú družstevnícku komunitu. V tejto chvíli by museli uvažovať aj o nejakej pôžičke či žiadosti o dotáciu, pretože v tejto chvíli družstvo nevytvára až také veľké zisky a stratili by na chvíľu úplnú samostatnosť od štátu. Osobne si však myslím, že pokiaľ by sa vytvoril väčší priestor na takéto projekty, ich návratnosť by bola veľmi veľká a zároveň by dopomohli k rastu sociálnej ekonomiky a sociálnych podnikov. Ich plán je totiž vytvoriť komunitu, ktorá by zároveň obsahovala sociálne dielne a tvorila by zázemie pre členov a ich rodiny. Mohli by tu žiť a zároveň niečo tvoriť. Nielen pri ich vlastných záujmoch, ale taktiež vo verejnom záujme, pretože takýto projekt by znamenal prosperitu aj pre danú oblasť. Aby si sociálne družstvo AKORN zachovalo svoj status sociálneho družstva a trhového subjektu sociálnej ekonomiky, bolo by vhodné, aby za účelom tohto projektu založili nadáciu. A zároveň tu operovali aj ako sociálne družstvo.

Zatiaľ sa sociálnemu družstvu darí všetko si samostatne financovať, na všetkom spolupracujú. Ako povedal pán predseda: „...*my padáme a vstávame snažíme sa znovu vstať*“⁶ Všetko to robia spoločne a nevpušťať si vonkajšiu pomoc. Vďaka tomu zároveň spĺňajú kritéria trhového subjektu sociálnej ekonomiky. Do budúcnosti sa však úplne možnosti finančnej pomoci nezriekajú, najmä pri projekte, ktorý som popisovala vyššie. Je to však krajná možnosť. Zároveň je to veľmi zložitá záležitosť a získať. Možnosti sú veľmi obmedzené a značne časovo náročné. Sám pán predseda sa k tomu vyjadril tak, že na to skrátka nemajú čas a energiu.

V dôsledku veľkých, nárazových zákaziek majú aj vysoké dane, ktoré odvádzajú štátu. Aj vo chvíli, kedy sme sa s pánom predsedom stretli si pripravoval podklady do účtovníctva. Tu však môžeme vidieť ďalší pozitívny aspekt sociálnej ekonomiky – okrem toho, že vykonáva verejne prospešnú činnosť, zastupuje štát napríklad v prípade tvorby

---

⁶ České znenie z rozhovoru: „*my padáme a vstávame a snažíme se znovu vstať*“.

nových pracovných miest, tak zároveň prispieva do štátnej kasy a prispieva tak financie aj na činnosť štátu. Na oplátku však zvyčajne nič trhovú subjekt sociálnej ekonomiky nedostane. Sociálne družstvá by nutne nepotrebovali od štátu financie. Celkom by stačilo uľahčeniu procesu založenia sociálneho družstva. Je to veľmi ťažké sociálne družstvo založiť, najmä ak sa orientuje na takýto typ činnosti. Štát, ktorý nepodporuje sociálnu ekonomiku a nejde jej v ústrety hádže takýmto subjektom a ľuďom, ktorí v nich pracujú a snažia sa tvoriť komunitné a prospešné prostredie, poľená pod nohy.

5.7. Sociálne družstvo AKORN ako súčasť sociálnej ekonomiky

Na tomto sociálnom družstve som pozorovala, či spĺňa charakteristiky a aspekty subjektu, ktorý patrí do sociálnej ekonomiky. Vidím ho ako exemplárny prípad, akým spôsobom by sa to malo robiť. Keď som si vybrala sociálne družstvo, ktorým sa budem zaoberať, bola ťažké nájsť také, ktoré by ako družstvo skutočne operovalo. Pokiaľ je v sociálnom družstve iba jeden člen, ostatní sú zamestnanci, osobne to nepovažujem za družstevnú činnosť. Na tento problém sme spolu narazili aj s pánom predsedom sociálneho družstva AKORN, je to niečo, čo sa ani jemu samému nepáči. Aj rozhovor s Karlom Rychtárom na portály České sociální podnikání sa tomuto aspektu venuje. „Z celkového počtu asi 30 sociálnych družstiev registrovaných v obchodnom registri iba niekoľko skutočne spĺňa zákonom dané podmienky⁷ (Malá, 2019).“ Tento článok je starší, dnes je registrovaných sociálnych družstiev menej. Je to však aj naďalej pretrvávajúci problém.

Myslím si, že sociálne družstvo AKORN však podmienky sociálneho družstva a subjektu sociálnej ekonomiky spĺňa hneď v niekoľkých bodoch.

---

⁷ Z českého originálu: *Z celkového počtu asi 30 sociálnych družstiev registrovaných obchodným rejstříkem jen několik skutečně splňuje zákonem dané podmínky* in: MALÁ, Lenka, 2019. Družstevnictví a sociální podnikání: jde to dohromady? Online. *Družstevnictví a sociální podnikání: jde to dohromady?* S. 1. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/clanky/3059-druzstevnictvi-a-socialni-podnikani-jde-to-dohromady>. [cit. 2024-05-23].

V prvom rade by som sa rada venovala družstevným princípom, ktoré AKORN spĺňa. Začala by som však jedným princípom, ktorý nespĺňa a tým je spolupráca medzi družstvami. Sociálnych družstiev nie je veľa a sú relatívne roztrúsené po celej republike, takže spolupráca medzi nimi je relatívne náročná. Zároveň neexistuje žiadna asociácia či zväz sociálnych družstiev. Pán predseda mi spomínal, že o asociáciu sociálnych družstiev boli nejaké pokusy, avšak sa zatiaľ nepodarilo dotiahnuť ich dokonca. Na tomto princípe môžeme teda vidieť, že je ešte priestor na všeobecné zlepšenie fungovania sociálnych družstiev ako takých. Zároveň to znamená, že sociálne družstvá nemajú zatiaľ vybudované pevné zázemie – či už medzi sebou, alebo aj na celkovom ekonomickom trhu. Osobne si myslím, že posilnenie postavenia sociálnej ekonomiky by toto zázemie mohlo utvrdiť. Zároveň absentujúcu asociáciu či zväz považujem za jeden z dôvodov klesajúcej tendencie sociálnych družstiev. Samotná operácia takéhoto subjektu je veľmi náročná, priznal to aj sám predseda. Mnoho sociálnych družstiev teda spadlo a už sa nedokázali postaviť.

Sociálne družstvo AKORN však spĺňa všetky ostatné družstevné princípy. V prvom rade má demokratické vedenie, ktoré sa skladá výhradne z členov družstva. Zároveň vedenie tvoria ľudia, ktorí si sami prešli problémami, ktorým sa družstvo venuje a prípadne aj využili činnosti družstva.

Zároveň je dôležitý majetkový podiel v družstve, podľa ktorého sa aj prerozdeľujú zisky. Navyše majetkový podiel v družstve chráni jeho členov, pretože majú možnosť svoje nástroje predať do vlastníctva družstva a tak o ne neprídu v rámci exekúcie. Neprídu tak o možnosť vykonávať svoju prácu.

K výkonu práce sa vzťahuje aj vzdelávanie. To im družstvo taktiež dokáže zabezpečiť, najmä ak by malo dôjsť k rekvalifikácii. Dá sa takýmto spôsobom niečo nové priučiť a získať nové pracovné príležitosti a to nielen v rámci družstva, ale celkovo na pracovnom trhu. Z celkového pôsobenia družstva aj z rozhovoru mám pocit, že aj samotné vedenie členstvo v sociálnom družstve vníma ako prechodné obdobie, odrazový mostík ako sa dostať z dna späť do života. Niekomu to môže trvať niekoľko rokov, niekomu iba pár mesiacov. Členstvo je v družstve dobrovoľné a ktokoľvek do družstva môže vstúpiť,

pretože je otvorené. Z družstva však ktokoľvek môže aj odísť. A tak sa to aj zvyčajne deje. Keď už daná osoba nepotrebuje pomôcť a dostala sa zo svojich problémov, tak družstvo opúšťa a uvoľňuje miesto niekomu ďalšiemu. Pán predseda uviedol, že si počet členov držia okolo 30, to je totiž pre nich v tejto chvíli udržateľné a dokážu si vzájomne pomáhať.

Osobne si myslím, že tento typ družstva nebude nikdy nejak veľmi veľký. Vo chvíli kedy by mali členov príliš veľa, tak sa vytráca možnosť tvorby komunity. Z teórie ekonómie daru vyplýva, že kolektívny život je možné udržať iba do určitého počtu ľudí, aby skutočne fungoval. (Svoboda, 2010)

Zároveň je sociálne družstvo AKORN samostatné a nezávislé od iných organizácií. Nepoberajú ani žiadne dotácie ani nemajú žiadnych vonkajších investorov a všetko si financujú z vlastného zisku.

V neposlednom rade spĺňajú aj posledný princíp družstevníctva, ktorým je spoluzodpovednosť za spoločnosť. Myslím si, že spĺňajú v niekoľkých aspektoch. V už zmienenom vzdelávaní, tvorbe nových pracovných príležitostí, ale taktiež angažovanosťou v politike a v snahe presadiť svoje záujmy aj na verejnej úrovni.

Okrem toho, že sú súčasťou družstevníctva ako takého, sú zároveň aj subjektom sociálnej ekonomiky. Na tomto príklade by som aj rada ukázala ako sú družstvá z princípu subjektom sociálnej ekonomiky. Niekoľko bodov majú totiž spoločných. Rada by som však rozobrala jednotlivé aspekty subjektu sociálnej ekonomiky, ktoré sociálne družstvo AKORN spĺňa. Budem vychádzať z teórie, ktorú som zmienila v kapitolách vyššie, v ktorých som sa venovala rozdeleniu sociálnych družstiev a zároveň rozdeleniu sociálnych podnikov.

Ako som už niekoľkokrát uviedla, sociálne družstvá a družstvá celkovo patria do trhových subjektov sociálnej ekonomiky. A zároveň je sociálne družstvo AKORN

sociálne družstvo typu B – teda subjekt, ktorý vytvára nové pracovné príležitosti a tak rieši nezamestnanosť a problémy s ňou spojené.

Sociálne družstvo AKORN spĺňa niekoľko charakteristík subjektu sociálnej ekonomiky. Patrí medzi ne svojpomoc, to znamená, že neberú dotácie, nemajú investorov a všetko si hradia vďaka vlastnej činnosti. Tento aspekt sa objavil aj v prípade družstevných princípov.

Dôležitým aspektom trhových subjektov sociálnej ekonomiky je operovanie na nejakom trhu. AKORN sa pohybuje na stavebnom trhu a v mnohých jeho príbuzných kategóriách. Tento trh je relatívne stabilný a perspektívny. V rámci svojej činnosti však pracujú aj na príbuzných trhoch ako je inštalatérsvo a podobne, ktoré sú nutné aj vo chvíli, kedy sa nestavia žiadna konkrétna stavba. Majú teda potencionálne zabezpečenú prácu aj v období, kedy nemajú žiadnu komplexnú zákazku. Dokážu tak tvoriť zisk dlhodobo.

S tvorbou zisku sa viaže aj jeho prerozdelenie. Delia si zisk na základe odvedenej práce. Aj to je jeden z dôvodov, prečo v družstve nie je nikto zamestnaný, ale každý má status člena. Každý dostane zaplatené za činnosť, ktorú vykonal, podobne ako keby pracoval ako živnostník, avšak je chránený sociálnym družstvom.

V AKORNe panuje atmosféra solidarity. Ako člen voči členovi, tak aj voči spoločnosti. Snažia sa tvoriť komunitu pre všetkých, kto to potrebuje. Myslia nielen na samotného člena, ale aj na jeho rodinu. Myslia na budúcnosť a kam by sa ich činnosť mohla uberať tak, aby pomohla, čo najväčšiemu počtu ľudí. S tým súvisí aj začleňovanie znevýhodnených do spoločnosti. Orientujú sa na sociálne a finančne znevýhodnených a vytvárajú pre nich prostredie, ktoré im pomôže vrátiť sa na trh práce. A aj solidarity im k tomu dopomáha.

Ich činnosť je teda sociálne orientovaná. Na prvý pohľad je činnosť orientovaná na stavebníctvo, avšak rozmer pomoci jej práve dodáva tento sociálny rozmer. Sociálne

družstvo je otvorené pre všetkých, ktorý pomoc potrebujú. Členstvo je otvorené a dobrovoľné.

Nakoniec veľmi dôležitý aspekt subjektov sociálnej ekonomiky je napĺňanie záujmov členov a zároveň orientácia na verejno-prospešné záujmy. Okrem tvorby pracovných príležitostí, je to pomoc v splácaní dlhov, ktoré skracujú zoznam dlžníkov. Taktiež je to vykazovanie činnosti, ktoré prispieva do štátnej pokladne. Netreba zabúdať, že stavebná činnosť, ktorej sa venujú vytvára nové možnosti bývania, prípadne obnovujú schátrané budovy, ktorým dávajú nový život. Tvoria tak priestor pre novú komunitu a lepšiu budúcnosť nielen pre členov družstva.

Už v tejto chvíli je viditeľné prečo družstvá a sociálne družstvá patria medzi subjekty sociálnej ekonomiky. Chcela by som ich však doplniť aj o charakteristika sociálnej ekonomiky samotnej. Vďaka tomuto príkladu môžeme vidieť, že sociálna ekonomika môže fungovať a miesto na českom trhu má. Na jeho utvrdenie však ešte potrebuje nejaký čas.

Charakteristiky, ktoré sociálne družstvo AKORN v rámci pôsobenia v sociálnej ekonomike spĺňa sú nasledovné: pomoc sociálne slabým, komunita, heslo „jeden člen = jeden hlas“, rovnosť a tvorba pracovných príležitostí. Pri popisovaní družstevných princípov a aspektov subjektov sociálnej ekonomiky som sa už k niekoľkým charakteristikám vyjadřila. Napriek tomu by som chcela tieto charakteristiky rozvíeť.

V prvom rade si myslím, že v prípade AKORNu spolu úzko súvisí pomoc sociálne slabým a tvorba pracovných príležitostí. Keďže sa jedná o subjekt, ktorý nepomáha fyzicky či mentálne handicapovaným, ale finančne handicapovaným, práve možnosť práce je to, čo im skutočne dokáže pomôcť. Zároveň vytvorenie komunity, ktorá sa vzájomne motivuje, a v ktorej sú si všetci rovní je nutná na osobnostný rozvoj a znova-začlenenie do spoločnosti. To im následne dá príležitosť vrátiť sa na pracovný trh a do bežného fungovania spoločnosti. Demokratické vedenie a teda princíp „jeden člen = jeden hlas“ som už niekoľkokrát zmienila. V rámci procesu rozhodovania kladú dôraz aj na

skúsenosti jednotlivých členov, ale finálne rozhodnutie robia všetci spoločne a rovnostársky.

5.8. Záver prípadovej štúdie a odpovede na výskumné otázky

Vďaka tomuto sociálnemu družstvu a znakom, ktoré spĺňa môžeme vidieť akú rolu sociálna ekonomika a jej subjekty majú v životoch mnohých ľudí, ktorým štát nedokáže pomôcť. Vytvorenie priestoru pre rozvoj sociálnej ekonomiky by pomohlo nielen týmto ohrozeným a vyčleneným skupinám, ale štátu samotnému. Zamestnávaním sociálne slabých a tvorením pracovných príležitostí odoberajú štátu bremeno starostlivosti. Títo ľudia tak nie sú odkázaní na sociálne dávky alebo inú štátnu pomoc. Vytvára to tak financie na iné záležitosti, prípadne väčší rozpočet pre sociálne slabé osoby, ktoré majú taký vážny stav, že sa do tohto procesu nedokážu začleniť.

Zároveň môžeme vidieť, že sociálne družstvá sú veľkou súčasťou sociálnej ekonomiky, najmä v štáte, ktorý funguje na princípe zmiešanej ekonomiky, kde jednou súčasťou je súkromný tržný sektor. Sociálne družstvá do určitej miery dokážu sedieť na oboch stoličkách a generovať zisk a operovať na trhu, a zároveň svoju činnosť a zisky mieriť na sociálne problémy a ich riešenia.

Oproti družstvám sociálne družstvá priamo zameriavajú svoju činnosť na verejne prospešný cieľ a s ním na pamäti zakladajú aj svoju činnosť. Zároveň sú priamo prispôsobené lokálnym potrebám a záujmom osôb, ktoré sa vyskytujú v bezprostrednej blízkosti.

6. Družstvá ako súčasť sociálnej ekonomiky

V tejto kapitole by som rada predstavila, prečo majú družstvá budúcnosť a prečo sú súčasťou sociálnej ekonomiky po celom svete. Rada by som to vysvetlila na charaktere družstevníctva a jeho súvis s odolnosťou voči ekonomickým krízam, ktorú ukázalo niekoľko európskych štúdií. Konkrétne nahliadnem na to, ako sa družstvá vysporiadali s ekonomickou krízou, ktorá začala v roku 2008.

Z toho je možné odhadnúť ako sa vysporiada aj s aktuálnou krízou a akým spôsobom, dokáže stabilizovať trh. Veľkou otázkou v tejto problematike je nezamestnanosť, s ktorou sa práve družstvá snažia vysporiadať a javí sa, že sa im to darí.

To im dodáva dôležitosť a priestor aj v budúcnosti. Podporou existencie družstiev a ich činnosti na pôde sociálnej ekonomiky dokážeme predísť katastrofálnym prepadom ekonomiky, ekonomickým krízam a potencionálne dokážeme zabezpečiť výrazný pokles nezamestnanosti.

Aktuálna miera nezamestnanosti v Českej republike je 3,9%, to činí 288 623 nezamestnaných osôb. Podiel zamestnanosti sa počíta vždy vrátane členov družstiev. (Veřejná databáze ČSÚ)

6.1. Dôležitosť družstiev v českom a medzinárodnom kontexte

Môžeme sledovať dôležitosť družstiev na tom, ako sa správajú v čase krízy. Môže sa jednať o lokálnu, ale taktiež o globálnu krízu. Napríklad finančný kolaps v roku 2008 na americkom trhu odštartoval celosvetovú ekonomickú krízu a narušil celkovú ekonomickú stabilitu.

Táto kríza zasiahla najmä ekonomicky rozvinuté štáty – medzi ktoré patria krajiny Európskej únie. Takáto kríza sa odráža najmä na nezamestnanosti. K januáru 2012 sa miera nezamestnanosti v EÚ vyšplhala až na 10,1 %. Oproti údajom z mája roku 2007, teda ešte pred začiatkom krízy celková nezamestnanosť narástla o 3,1 %. (Roelants et al., 2012)

Ukazuje sa, že družstvá naprieč celým spektrom majú voči krízam vyššiu odolnosť oproti klasickým kapitálovým spoločnostiam. Štúdie CECOP – CICOPA, ktoré sa týkali rokov 2008 až 2011 ukazovali na pokles produkcie a predajoch u družstiev, ktoré sa venovali stavebníctvu, manufaktúre či preprave. Zdá sa však, že z určitých vlastností družstiev vyplýva ich odolnosť aj voči takejto situácii. A družstvá, ktoré čelili výraznému poklesu sa dokázali udržať. V druhej vlne tejto krízy bolo opäť zasiahnuté odvetvie stavebníctva. To sa týkalo aj Českej republiky. V tomto období sa však ukazujú aj znaky zlepšenia. (Roelants et al., 2012)

Môžeme sledovať rastúcu tendenciu zamestnanosti v sociálnych družstvách (Roelants et al., 2012) – tie však v tejto chvíli na území Českej republiky neexistujú. Avizuje to však ich svetlú budúcnosť. V sociálnych družstvách sa zamestnanosť zvýšila až o 4,5% (Roelants et al., 2012).

Spomínaná odolnosť družstiev vychádza primárne zo šiestich vlastností. V prvom rade je to zúčastnenie členov na vedení družstva. (Roelants et al., 2012) Všetci rovnocenne rozhodujú o tom, čo sa s družstvom bude diať a akým smerom sa bude ďalej uberať. Majú priestor zároveň v prípade potreby z družstva vystúpiť, tomu sa však zvyčajne aktívne snažia zabrániť.

Ďalšou vlastnosťou, ktorá družstvá pomáha sú rezervné účty (Roelants et al., 2012). Vyplýva to aj z družstevných princípov a ich postaveniu k prerozdeleniu zisku. Vždy je určitá časť súčasťou nerozdeliteľného majetku družstva, ktorý tvorí prípadnú rezervu na takéto obdobia alebo prípadne rozpočet na ďalší možný rozvoj. Každý člen si berie podiel zo zisku úmerný svojej odpracovanej činnosti a nikomu inému sa zisk nedelí, ako

je to napríklad v prípade akciových spoločností, ktoré prerozdeľujú časť zisku medzi svojich investorov, napríklad prostredníctvom vyplácania dividend. Zároveň musia platiť svojich zamestnancov fixnou mzdou, odhladiac od ich relatívneho výkonu.

Odolnosť voči kríze súvisí aj s prepojením s miestnymi potrebami a tvorba komunita(Roelants et al., 2012).Družstvá a hlavne sociálne družstvá svoju činnosť orientujú aj podľa lokálnych potrieb či potrieb svojich členov. To znamená, že v prípade nutnosti dokážu svoju činnosť pozmeniť a prispôbiť novovzniknutým potrebám. Zároveň sa v družstvách tvorí komunita, ktorá spolupracuje a vzájomne si pomáha(Roelants et al., 2012)

Schopnosť družstiev organizovať sa aj na zamestnaneckej úrovni je v prípade krízy taktiež dôležitá. (Roelants et al., 2012) Družstvá majú možnosť niektoré operácie presunúť na zamestnancov, čím vytvárajú nové pracovné príležitosti a zároveň dávajú možnosť zúčastniť sa na činnosti družstva bez toho, aby sa niekto musel stať členom – to znamená bez toho, aby musel vložiť nejaký majetkový podiel. Zamestnanci družstva síce nemajú hlasovacie právo, sú však aj naďalej chránení družstevnou činnosťou.

Družstvá sa organizujú nielen na členskej úrovni, ale taktiež ako ekonomické subjekty medzi sebou a vytvárajú rôzne asociácie, zväzy či únie(Roelants et al., 2012)Navzájom si tak dokážu pomáhať a čeliť rôznym nástrahám a problémom, ktoré sa môžu objaviť.

V tejto štúdii autori predstavili aj výhody družstiev na troch úrovniach. Osobne ich považujem za dôvody, pre ktoré majú družstvá miesto v sociálnej ekonomike a zároveň sú ukazovateľom, kam by družstvá mohli ďalej smerovať aj vzhľadom k premenám v ekonomike.

Vlastnosti družstiev dosahujú svoj najvyšší potenciál vo chvíli, keď sa všetky tri úrovne prepoja. Jednotlivo nie sú dostatočné. (Roelants et al., 2012)

Výhody na mikroúrovni sa týkajú jednotlivých družstiev. Patrí sem schopnosť prebudiť svojich členov a komunity participácii.(Roelants et al., 2012) Prebudenie komunity sa týka najmä sociálnych družstiev, ktoré k tomu cielene vytvárajú zázemie.

Na mezoúrovni dochádza k vzájomnej pomoci medzi družstvami. K tomu dopomáha existencia už zmienených únií či zväzov a iných podobných subjektov, ktoré družstvám pomáhajú udržať v rôznych aspektoch ich činnosť. Zvyčajne ich zastrešuje národne družstevné asociácie, a im podobné združenia. Zároveň sa rozvíjajú aj horizontálne prepojenia medzi družstvami a vznikajú spolky či pracovné siete medzi družstvami. (Roelants et al., 2012) Tieto siete zvyčajne vznikajú medzi družstvami, ktoré sa venujú podobnej činnosti alebo operujú na rovnako trhu.

Na makroúrovni tak družstevná činnosť zabezpečuje priaznivé prostredie, práve vďaka tomu, že sú významnou súčasťou ekonomiky. K tomu práve napomáha aj ich právna definícia, presné vymedzenie fungovania a prostriedkov, ktoré družstvá používajú a akým spôsobom by sa mali viesť.(Roelants et al., 2012)

Tieto vlastnosti a odolnosť, ku ktorej vedú sú spôsobené dlhodobou prácou družstva. Družstvá si postupne budujú silu a následne sú schopné čeliť rôznym krízam.(Birchall a Ketilson, 2009)

Môžeme teda vidieť, že družstvá majú miesto v ekonomike na globálnej úrovni. To zahŕňa aj Českú republiku. Sledovaním trhov môžeme vidieť, že sa opäť nachádzame v recesii a máme za sebou veľkú krízu v podobe pandémie. V tejto chvíli je otázne, kam sa bude ekonomika ďalej uberať. A hoci počet družstiev v tejto chvíli medziročne poklesol, ako som uviedla v predchádzajúcej kapitole, družstvá aj naďalej zastávajú dôležitú úlohu v ekonomike.

7. Zhrnutie

Rozvojom družstevníctva môžeme zároveň podporiť sociálnu ekonomiku a tak vytvoriť priestor pre rast aj jej ďalších subjektov. Družstvá, a najmä sociálne družstvá, sú súčasťou sociálnej ekonomiky z mnohých dôvodov, ale za jeden z najdôležitejších považujem udržiavanie ekonomickej stability a tvorbu nových pracovných príležitostí pre široké spektrum občanov.

Sociálna ekonomika vytvára inkluzívne prostredie a má potenciál zabezpečiť ľuďom lepšiu a stabilnejšiu budúcnosť s menšou závislosťou na štáte. Štát by teda mohol presunúť svoju pozornosť na ďalšie problémy, s ktorými sa ľudia vypradáajú a nedokážu ich riešiť na individuálnej úrovni ani na úrovni sociálnej ekonomiky. Medzi takéto problémy patrí klimatická kríza, legislatívna ochrana marginalizovaných skupín a zameranie pozornosti na osoby, ktoré zažívajú také vážne životné situácie, že im funkčná sociálna ekonomika nedokáže pomôcť.

V tejto práci som sa pokúsila ukázať akú časť v rámci sociálnej ekonomiky tvoria družstvá a prečo sú jej súčasťou. Následne som sa venovala rozdielom medzi družstvom a sociálnym družstvom a prostredníctvom prípadovej štúdie som sa pokúsila ukázať akú úlohu hrajú sociálne družstvá vo fungovaní sociálnej ekonomiky. Nakoniec som sa pokúsila predstrieť budúcnosť a možnosti, ktoré nám družstvá môžu priniesť vďaka ich odolnosti aj prostredníctvom prípadovej štúdie a konkrétnych plánov sociálneho družstva.

V práci som predostrela základné aspekty a charakteristiky sociálnej ekonomiky a jej subjektov. Následne som sa zamerala na jeden z týchto subjektov, teda družstvá. Predostrela som ich históriu a postupný vývoj, ktorý vyvrcholil v prijatí sociálnych družstiev ako legitímneho spôsobu organizácie.

Z prípadovej štúdie vyplýva, že sociálne družstvá a družstvá majú veľký potenciál na vytvorenie stabilného ekonomického a pracovného trhu a dokážu prijať a začleniť do

svojho fungovania široké spektrum ľudí, ktorí sa na štandardnom kapitalistickom trhu nedokážu uplatniť.

8. Zoznam literatúry

ACORN's History. Online. ACORN International. Dostupné z: <https://acorninternational.org/index.php/about/history/>. [cit. 2024-05-29].

ASMALOVSKIJ, Alexandr Asmalovskij a SADÍLEK, Tomáš, 2016. Současnost sociálního podnikání v České republice a na Slovensku. Online. *Sociológia*. Roč. 48, č. 4, s. 319. ISSN 0049-1225. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sxi&AN=118088225&site=ehost-live>. [cit. 2023-11-12].

BIRCHALL, Johnston a KETILSON, Lou Hammond, 2009. *Resilience of the Cooperative Business Model in Time of Crisis*. International Labour Organization.

BORZAGA, Carlo; BODINI, Riccardo; CARINI, Chiara; DEPEDRI, Sara; GALERA, Giulia et al., 2014. Europe in Transition: The Role of Social Cooperatives and Social Enterprises: The Role of Social Cooperatives and Social Enterprises. *Vydavateľ nenájdenny*. Roč. 14, č. 69, s. 17. ISSN 2281-8235. Dostupné také z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2436456.

CALABRESE, Guisepppe Giulio a FALAVIGNA, Greta, 2024. Do social cooperatives stimulate social change? An investigation on Italian firms based on DEA-Malmquist approach. *Technological Forecasting & Social Change*. Roč. 2024, č. 199, s. 14. ISSN 0040-1625.

DEFOURNY, Jacques a NYSSSENS, Marthe, 2012. *THE EMES APPROACH OF SOCIAL ENTERPRISE IN A COMPARATIVE PERSPECTIVE*. Working paper. University of Liege, Belgium: University of Liège.

DOHNALOVÁ, Marie, 2006. *Sociální ekonomika v evropeizaci českého hospodářství*. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. ISBN 80-86729-31-1.

DOHNALOVÁ, Marie, 2009. 1. Sociální ekonomika - třetí sektor. In: DOHNALOVÁ, Marie; PRŮŠA, Ladislav; HOLUB, Martin; KOTRUSOVÁ, Miriam; JAHODA, Robert et al. *Sociální ekonomika - vybrané otázky*. Praha: VÚPSV, s. 10-18. ISBN 978-80-7416-052-3.

DOHNALOVÁ, Marie, 2009. 3. Sociální ekonomika v ČR. In: DOHNALOVÁ, Marie; PRŮŠA, Ladislav; HOLUB, Martin; KOTRUSOVÁ, Miriam; JAHODA, Robert et al.

Sociální ekonomika - vybrané otázky. Praha: VÚPSV, s. 30 - 43. ISBN 978-80-7416-052-3.

DOHNALOVÁ, Marie, 2011. Podmínky pro sociální ekonomiku v ČR. In: DOHNALOVÁ, Marie a PRŮŠA, Ladislav. *Sociální ekonomika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-573-1.

DOHNALOVÁ, Marie, 2014. Přijímání koncepce sociální ekonomiky a sociálního podnikání v českém prostředí. *Social Work Forum*. Roč. 2014, č. 2, s. 73-74. ISSN 2336-6664.

DRUŽSTEVNÍ ASOCIACE ČESKÉ REPUBLIKY. *HISTORIE ČESKÉHO DRUŽSTEVNICTVÍ*. Online. Vydavatel' nenájděný. Dostupné z: <https://www.dacr.cz/historie-ceskeho-druzstevnictvi/>. [cit. 2024-03-27].

HALÁSKOVÁ, Renáta, 2012. Sociální ekonomika a nestátní neziskové organizace. In: FLOSMAN, Radek; HALÁSKOVÁ, Renáta; HANZLÍKOVÁ, Jana; HLADKÁ, Marie; HLOUŠEK, Jan et al. *Aktuální otázky sociální politiky 2008 - teorie a praxe: Sborník z vědecké konference s mezinárodní účastí*. Pardubice.

MALÁ, Lenka, 2019. Družstevnictví a sociální podnikání: jde to dohromady? Online. *Družstevnictví a sociální podnikání: jde to dohromady?* S. 1. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/clanky/3059-druzstevnictvi-a-socialni-podnikani-jde-to-dohromady>. [cit. 2024-05-23].

MICHIE, Jonathan; BLASI, Joseph R. a BORZAGA, Carlo (ed.), 2017. *The Oxford Handbook of Mutual, Co-Operative, and Co-Owned Business*. Oxford University Press. ISBN 9780191803864.

MONZON, José Luis a CHAVES, Rafael, 2008. THE EUROPEAN SOCIAL ECONOMY: CONCEPT AND DIMENSIONS OF THE THIRD SECTOR. *Annals of Public and Cooperative Economics*. Vol. 4, no. 49, s. 549 - 577. ISSN 1370-4788.

Neighborhood Alliance of Central Oklahoma - Neighborhood Alliance of Central Oklahoma. Online. [cit. 2024-05-30].

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna, 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-7571-025-3.

ROELANTS, Bruno; DOVGAN, Diana; EUM, Hyungsik a TERRASI, Elisa, 2012. *The resilience of the cooperative model: How worker cooperatives, social cooperatives and other worker-owned enterprises respond to the crisis and its consequences*. Report.

SLAVÍČEK, Jan, 2021. From Business to Central Planning: Cooperatives in Czechoslovakia in 1918-1938 and 1948-1960. *The Hungarian Historical Review*. Vol. 10, no. 3, s. 423 - 443.

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, 2017. *Sociologická encyklopedie*. Online. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavn%C3%AD_strana. [cit. 2024-04-11].

Sociální podnikání AKORN. Online. Asociace za Komunitní Organizování a sociální Reformy Nyní. Dostupné z: <https://akorn.cz/socialni-podnikani-akorn/>. [cit. 2024-05-24].

SVOBODA, František, 2010. Ekonomika daru, dar a jeho reflexe v ekonomické teorii. *Politická ekonomie*. Roč. 58, č. 1, s. 105 - 129. Dostupné také z: <https://doi.org/10.18267/j.polek.722>.

SVOBODA, Jiří (ed.), 2006. *160 let družstevnictví v České republice: 1847-2007*. Praha: Družstevní asociace ČR. ISBN 80-239-7279-0.

ŠLOUFOVÁ, Romana, 2011. Sociální ekonomika v zahraničí. In: DOHNALOVÁ, Marie a PRŮŠA, Ladislav. *Sociální ekonomika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-573-1.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

The ACORN Model. Online. ACORN International. Dostupné z: <https://acorninternational.org/index.php/our-work/acorn-model/>. [cit. 2024-05-29].

Úplný výpis z obchodního rejstříku. Online. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=1032760&typ=UPLNY>. [cit. 2024-05-24].

VÁVROVÁ, Vladimíra a SEDLÁK, Robert, 1997. *150 let družstevnictví v České republice 1847 - 1997*. Praha.

Veřejná databáze ČSÚ. Online. Vydavatel' nenájdenny. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt->

[parametry&z=T&f=TABULKA&katalog=30831&zo=N&pvo=ORG01&verze=-1&nahled=N&sp=A&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~S~_null_null_](#). [cit. 2024-05-30].

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, 2012, 2014.

9. Elektronicky dostupné zdroje

ACORN's History. Online. ACORN International. Dostupné z: <https://acorninternational.org/index.php/about/history/>. [cit. 2024-05-29].

ASMALOVSKIJ, Alexandr Asmalovskij a SADÍLEK, Tomáš, 2016. Současnost sociálního podnikání v České republice a na Slovensku. Online. *Sociológia*. Roč. 48, č. 4, s. 319. ISSN 0049-1225. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sxi&AN=118088225&site=ehost-live>. [cit. 2023-11-12].

BIRCHALL, Johnston a KETILSON, Lou Hammond, 2009. *Resilience of the Cooperative Business Model in Time of Crisis*. International Labour Organization. Dostupné z: <https://institute.coop/resources/resilience-cooperative-business-model-times-crisis>

BORZAGA, Carlo; BODINI, Riccardo; CARINI, Chiara; DEPEDRI, Sara; GALERA, Giulia et al., 2014. Europe in Transition: The Role of Social Cooperatives and Social Enterprises: The Role of Social Cooperatives and Social Enterprises. *Vydavateľ nenájdenny*. Roč. 14, č. 69, s. 17. ISSN 2281-8235. Dostupné také z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2436456.

CALABRESE, Guiseppe Giulio a FALAVIGNA, Greta, 2024. Do social cooperatives stimulate social change? An investigation on Italian firms based on DEA-Malmquist approach. Online. *Technological Forecasting & Social Change*. Roč. 2024, č. 199, s. 14. ISSN 0040-1625. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.123016>. [cit. 2024-06-09].

DEFOURNY, Jacques a NYSSSENS, Marthe, 2012. *THE EMES APPROACH OF SOCIAL ENTERPRISE IN A COMPARATIVE PERSPECTIVE*. Working paper. University of Liege, Belgium: University of Liège. Dostupné z: https://emes.net/content/uploads/publications/EMES-WP-12-03_Defourny-Nyssens.pdf

DRUŽSTEVNÍ ASOCIACE ČESKÉ REPUBLIKY. *HISTORIE ČESKÉHO DRUŽSTEVNICTVÍ*. Online. Vydavateľ nenájdenny. Dostupné z: <https://www.dacr.cz/historie-ceskeho-druzstevnictvi/>. [cit. 2024-03-27].

HALÁSKOVÁ, Renáta, 2012. Sociální ekonomika a nestátní neziskové organizace. In: FLOSMAN, Radek; HALÁSKOVÁ, Renáta; HANZLÍKOVÁ, Jana; HLADKÁ, Marie;

HLOUŠEK, Jan et al. *Aktuální otázky sociální politiky 2008 - teorie a praxe: Sborník z vědecké konference s mezinárodní účastí*. Pardubice. Dostupné z: <https://aosp.upce.cz/index.php/aosp/article/view/30>

MALÁ, Lenka, 2019. Družstevnictví a sociální podnikání: jde to dohromady? Online. *Družstevnictví a sociální podnikání: jde to dohromady?* S. 1. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/clanky/3059-druzstevnictvi-a-socialni-podnikani-jde-to-dohromady>. [cit. 2024-05-23].

MICHIE, Jonathan; BLASI, Joseph R. a BORZAGA, Carlo (ed.), 2017. *The Oxford Handbook of Mutual, Co-Operative, and Co-Owned Business*. Oxford University Press. ISBN 9780191803864. Dostupné z: <https://academic.oup.com/edited-volume/34640>

MONZON, José Luis a CHAVES, Rafael, 2008. THE EUROPEAN SOCIAL ECONOMY: CONCEPT AND DIMENSIONS OF THE THIRD SECTOR. *Annals of Public and Cooperative Economics*. Vol. 4, no. 49, s. 549 - 577. ISSN 1370-4788. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.2008.00370.x>

Neighborhood Alliance of Central Oklahoma - Neighborhood Alliance of Central Oklahoma. Online. [cit. 2024-05-30]. Dostupné z: <https://nacok.org/neighborhood-organizing-2/>

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, 2017. *Sociologická encyklopedie*. Online. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavn%C3%AD_strana. [cit. 2024-04-11].

Sociální podnikání AKORN. Online. Asociace za Komunitní Organizování a sociální Reformy Nyní. Dostupné z: <https://akorn.cz/socialni-podnikani-akorn/>. [cit. 2024-05-24].

SVOBODA, František, 2010. Ekonomika daru, dar a jeho reflexe v ekonomické teorii. *Politická ekonomie*. Roč. 58, č. 1, s. 105 - 129. Dostupné také z: <https://doi.org/10.18267/j.polek.722>.

The ACORN Model. Online. ACORN International. Dostupné z: <https://acorninternational.org/index.php/our-work/acorn-model/>. [cit. 2024-05-29].

Úplný výpis z obchodního rejstříku. Online. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=1032760&typ=UPLNY>. [cit. 2024-05-24].

Veřejná databáze ČSÚ. Online. Vydavatel nenájděný. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt->

[parametry&z=T&f=TABULKA&katalog=30831&zo=N&pvo=ORG01&verze=-1&nahled=N&sp=A&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~S~_null_null_](#). [cit. 2024-05-30].